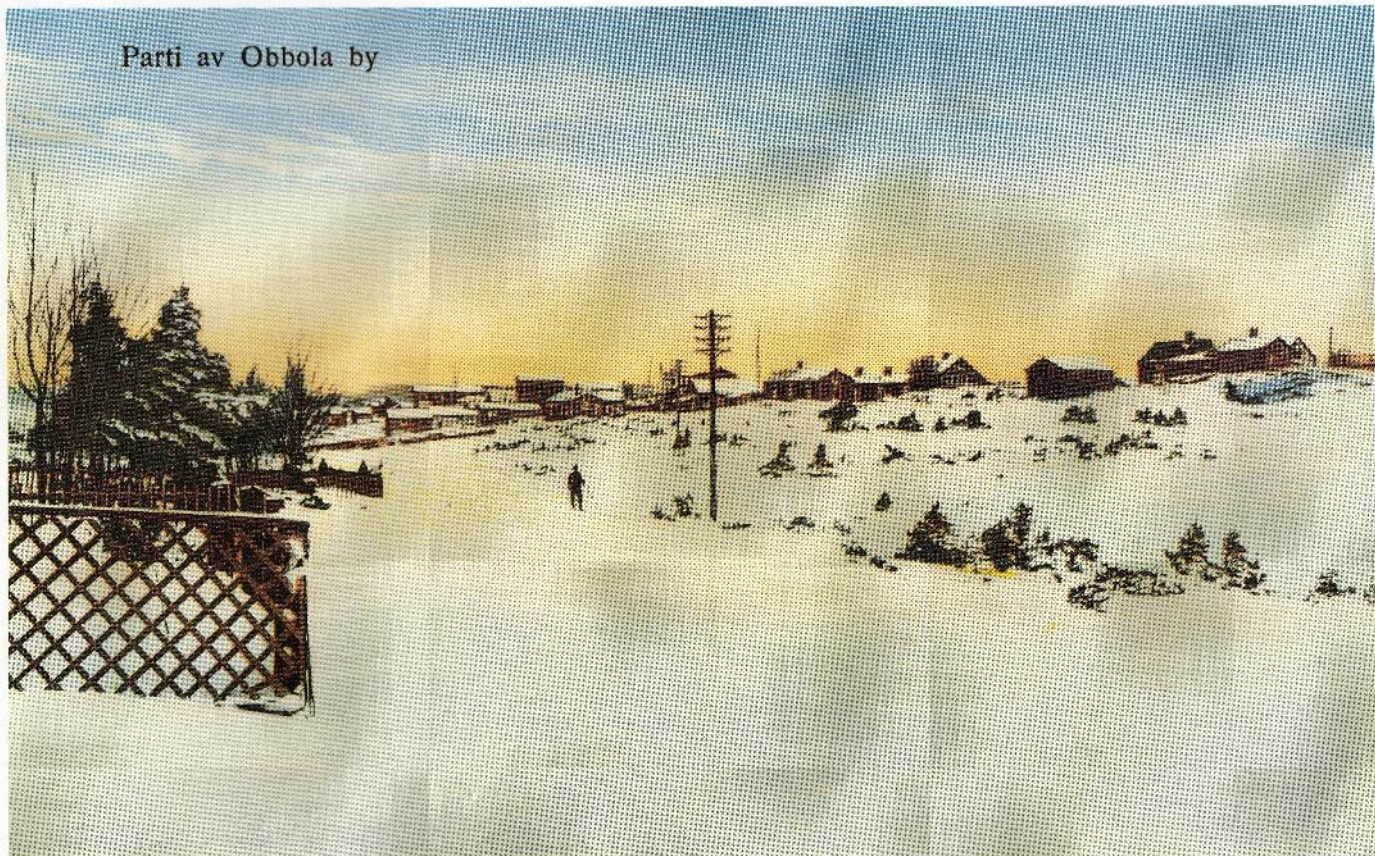

Parti av Obbola by

OBBOLA KRÖNIKA

om liv och arbete,
natur- och kultur
– förr och nu

Skribenter i detta nummer

RABBE SJÖBERG, från början gymnastikdirektör med ett stort naturintresse, speciellt inriktat på grottforskning. Intresset ledde till fortsatta studier med lic.avhandling i geografi och doktorsdisputation i geologi. Han samarbetade under många år med arkeologerna på universitetet. Det är de kunskaperna han använder sig av när han berättar om Obbolas förhistoria som den går att uttolka genom höjdkurvorna.

CARL ERIK NILSSON, tidigare rektor i Umeå men med rötter i Obbola. Sysslade från början länge med släktforskning och det ledde honom sedan in på hembygdsstudier. Ur olika forskningskällor redovisar han här diverse uppgifter om Obbolas tidigare historia.

Innehåll

Förord	3
Obbola - en ö i ständig förändring	4
Fornminnen på Obbolaön	12
Obbola och andra namn	17
Människorna	20
Om kortspel och annan liderlighet	27
När umeborna flyttade ut till Obbola	30
Utvandraren från Brasilien	34

Omslagsbilderna

visar en vy från Hallbacken, mitt för kyrkan mot Obbola by. Bilden på framsidan är från slutet av 1920-talet, den på omslagets baksida, från samma ställe, är tagen ungefär 70 år senare, 1998. Här har växtligheten fritt fått breda ut sig medan den på 1920-talet hölls nere av betande kreatur.

Obbola Hembygdsförening tackar
Anders Lidman, Umeå kommun, för kurvkartor över Obbolaön och
Bengt-Åke Jonasson för stort arbete med kartbearbetning och formgivning av **OBBOLA KRÖNIKA**,
som tryckts på Umeå kommuns tryckeri 1998.

GENOM ÅRTUSENDEN slipade havet dess hållar, lät dess klapperstenar rulla, snurrade i en evig rotation, nötte ned, fyllde upp. Vinterns köld och sommarens hetta bröt sönder, malde, skapade grogrund för det levande som sakta kröp närmare. Närmast vattnet låg detta band av sten, vid havet ljusst och opåverkat, lite högre upp med ålderns lavpatina. Sedan kom alens grågröna trädbård framför granskogens dunkla, mörka hemligheter.

Och havet drog sig undan och landet höjde sig, centimeter för centimeter och skapade nytt land och nya förutsättningar. Umeälven båda armar hjälpte till att föda den nya marken med all den näring som strömmarna förde med sig. Och Obbolaön växte och förutsättningarna för mänskligt bofast liv ökade.

DETTA ÄR den första publikationen om Obbola, om dess människor och deras levnadsvillkor, om fiske- och bondbyn, där vattnet och jorden gav bärgning, om förändringen till ett industrisamhälle, som förutsatte invandrare vilka bosatte sig på ön, fram till dagens situation där många av öns invånare bor på ön men arbetar på annat håll. Det har känts viktigt att berätta om deras liv och arbete, om natur och kultur och ge historien ett ansikte. Allt för att skapa en kunskapens trygghet för oss nyfikna i dag och ett meddelande till våra barn som har att möta morgondagens osvisshet.

Bakom denna första publikation ligger Obbola Hembygdsförening. Målsättningen är att fler häften ska publiceras. Bland ämnen som är aktuella märks en dokumentation om emigrationen från Obbola med namnlistor. Senare delen av 1800-talet kännetecknas av de stora folkrörelserna. De skapade ett rikt föreningsliv, inte minst i Obbola och dess historia med utveckling och fall kommer att presenteras.

FISKET som tillsammans med jordbruket var basnäringen i gången tid kommer att speglas och så även säljakten. Hela industriutvecklingen, från de första sågplanerna 1874 nere i Bodviken till dagens storindustri. Vi kommer dessutom att då och då aktualisera olika enkilda människoöden samt ge en bild av öns flora och fauna. Genom alla tillbakablickarna vill vi försöka ge en relief till dagens samhälle som också måste speglas i en Obbola Krönika.

I allt detta arbete är vi mycket tacksamma för hjälp av dej som läsare. Vi vill få idéer och vi behöver få låna bilder, brev, texter osv, som speglar historien.

Publiceringsarbetet är bara en del av Hembygdsföreningens arbete. Vi deltar dessutom i arbetet med Obbolans nutid, vill vara remissorgan för politikernas olika förslag till samhällets förändring och/eller utveckling.

Obbola i jan 1998

Redaktionskommitten

Den 4:e juni kommer föreningens att anordna en Forn-tidsvandring i Obbola.
Samling sker vid Obbola kyrka kl. 19.00.

Obbola – en ö i ständig förändring

– Obbolaöns geologi och utveckling genom 3.000 år

NATUREN I STORT OCH I SMÅTT är under ständig förändring. Detta är speciellt sant efter den låglänta Norrlandskusten där landhöjningen på bara ett par årtionden kan förvandla en innervik till en från havet avsnörd sjö. Det är om dessa förändringar i tid och rum och vad det kan ha betytt för de människor som i forna tider bott och haft sina näringar på ön, som denna artikel kommer att handla. Vad det gäller den förhistoriska perioden får artikeln ses som en hypotes, en tänkbar utveckling, baserad på landhöjningens förlopp, de olika fornminnenas läge och vad arkeologerna nu vet om dessa. Mera om de enskilda fornminnena berättas i en annan artikel i denna tidskrift.

Obbolaöns berggrund.

Obbolaön, liksom stora delar av Umeås kustland, består av ett låglänt, flackt landskap med upp till 30 m höga bergsryggar huvudsakligen i nord-sydlig riktning. Ett geologiskt begrepp för denna landskapstyp är den "Norrländska kustslätten".

Landskapets utformning beror på den underliggande berggrunden. Stora delar av Obbolaön och angränsande öar består i huvudsak av bergarter som kallas för "kustgnejsar". Bergarterna bildades för två miljarder år sedan som flodavsättningar på stranden av en kontinent. Den Skandinaviska plattan var då beläget nere på södra halvklotet. Under en tidsperiod av flera hundra miljoner år utsattes denna kontinent för vulkaniska utbrott och nötningar mot angränsande kontinenter. Genom detta omvandlades avsättningarna, sedimenten, till gnejsar och genom vulkanism bildades s.k. magmatiska bergarter som gnejsgraniter, amfibolit och pegmatit.

Gnejsar, i form av ådergnejsar, kan man studera på **Vit-skärsuddens** hållar. Här finner man även infällda knölar av s.k. biotit-plagioklasskiffer. Gnejsgraniter återfinns

man bl.a. på **Långskäret** och på **Bredskärs** hållmarker. Det bästa stället att studera pegmatit är i vägskärningarna genom **Bergöberget** på öns nordspets. Här kan man se lutande, ljusa pegmatitgångar, med inslag av halvädelerstenar som granat och turmalin, som skär rakt igenom en mörkare bergmassa av omvandlad gabbro.

Istiderna.

Under de senaste två årmiljonerna har upprepade istider kommit och gått. Varje nedisning, som byggt upp en kring 3.000 m tjock ismassa, har tagit drygt 100.000 år i anspråk. Vi kan på ön bara se spåren av den senaste.

Man föreställde sig länge att isen gick fram som en hyvel och att allting hyvlades och nöttes ned till ett helt nytt landskap. Nu vet vi att så inte var fallet. Isen förde med sig det mesta av lösmaterialet, ofta i form av moränavsättningar från tidigare istider och omformade detta. Den underliggande berggrunden påverkades förvånansvärt lite. Inte ens rundhällarna med sin typiska isslipning på stötsidan och sin branta, ofta uppbrutna läsida räknas nu som typiska isslipningsformer. Den rundade formen anses nu vara ett resultat av årmiljoners vittring under djupa jordlager. Inlandsisarna har bara fört bort den ovanliggande jorden och slipat och räfflat berghällarnas stötsidor.

Isen var i ständig rörelse framåt. Under dess botten avsattes ett jämnt moränlager, s.k. bottenmorän. Nära iskanten räfflades berggrunden av i isens botten infrusna stenblock. Ju större block desto kraftigare "isräffla". Detta betyder att isräfflorna främst markerar isrörelsens riktning under avsmältningsskedet.

Isräfflor, som tyder på en rakt sydlig isrörelseriktning, kan man studera ute på **Vit-skärsuddens** hållar. Den kanske finaste isräffelokalerna ligger just vid strandnivån på udden söder om badplatsen i **Bredviken**. Vackert formade rundhällar finns bl.a. uppe på **Väntberget**.

Längre in från iskanten omformades moränmaterialet i långsträckta ryggar i isrörelsens riktning. Dessa ryggar kallas för "drumliner". På Obbolaön har drumlinerna en rakt nordsydlig riktning. En markant drumlinsrygg kan följas från Håstuddarna vid Österfjärden rakt söderut, där den genomskurits av Obbolavägen. Väl utformade drumliner på **Bockholmslandet** och **Glasögers** södra del är nu bebyggda med fritidshus. Även **Revet** och **Häggudden**, nord- och sydspetsarna på ön Tarv, är drumliner, som för varje år höjer sig mer och mer ur havet.

En landis med tre kilometers tjocklek är så tung att den tynger ned landmassan med en tredjedel av isens tjocklek. När istäckets tjocklek genom avsmältning minskar, strävar landet efter att återta sitt forna läge. Fenomenet kallas för "isostatisk landhöjning". Det är landhöjningen och de strandprocesser som det ur havet nyuppstigna landet utsätts för, som mest påverkat vår ö som vi ser den idag.

För drygt 9.500 år sedan hade inlandsisen avsmält så mycket att iskanten låg vid Umeälvens mynningsområde. Obbolaöns högsta delar låg då 240 m under havets yta. Landhöjningen gick vid denna tid mycket fort. Man räknar med 50 till 20 cm per år! Den till en början mycket höga landhöjningshastigheten avtog med tiden, så att den för ungefär för tre tusen år sedan var stort sätt den samma som idag, d.v.s. drygt 8 mm per år.

Obbolaön genom tre tusen år.

På en serie kartor har jag försökt rekonstruera Obbolaöns utveckling i 500-års intervall under de senaste tretusen åren. Kartorna visar tydligt hur det är strandprocesserna, vågornas arbete, som format vår ö. Strandprocesserna är av två slag; nötande (eroderande) och ansamlade (ackumulerande).

På de delar av ön som under olika tidsperioder varit starkt exponerade mot havets stormar och packisens grepp, s.k. högenergikust, har allt finmaterial i moränen spolats bort. Kvar finns bara kala hållar och blockfält. De ursvallade sandfraktionerna, tillsammans med sand från älven, har ansamlats i mot havet exponerade bukter och i smala sund. Här är de bortforslande och de ansamlade

processerna i en delikat, lättstörd balans. Finmaterial i form av finsand och lerpartiklar svävade länge i vattenmassan innan de slutligen sjönk till botten i skyddade innerfjärdar och vikar.

På andra ställen har moränen svallats mindre hårt. Oftast har finsand och mjåla lagrats på den underliggande moränen. Ovanpå allt ansamlades med tiden ett lager gytta av ruttnade växtdelar. Detta benämns lågenergikust. Beroende på förhållandet mellan finsand, mjåla, lerpartiklar och gytta och djupet på dessa lager finner vi här Obbolaöns fåtaliga åker- och ängsmarker eller produktiv skogsmark.

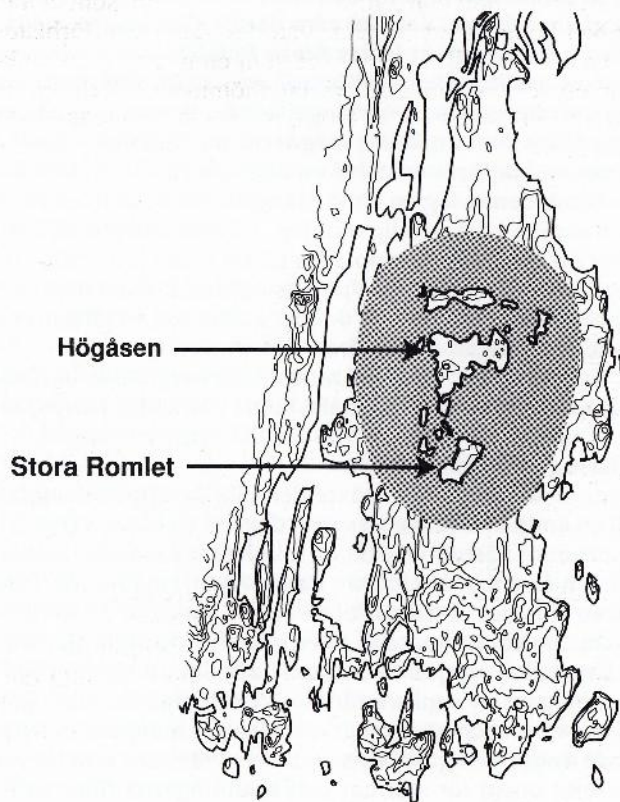

Fig. 1: Obbola 300 f.Kr. Kustlinjen 25 m.ö.h.

Så började det.

• 1.000 till 300 år f.Kr. *Bronsålder*.

För ungefär tre tusen år sedan började vågorna slå mot en blockig grynnan, som låg mitt ute i en stor vid fjärd (Fig. 1). Grynnan höjde sig allt mer som ett runt klapperstensfält. Säkert var den en viloplats för gräsäl och grönländsäl. På fastlandet hade sedan länge människogrupper bosatt sig och bildat våra första bygder. De levde på jakt, fiske och sälfångst, vissa kanske även hade boskap och mindre odlingar. De uppförde stora gravrösen av klappersten till minne av sina döda. Dessa jägare och fångstmän tyckte säkert att det bullrade och "romlade" om när vågorna slog mot den låga ön och satte de runda stenarna och blocken i rörelse. Kan det vara därför som klapperstensfältet sedan kom att kallas **Stora Romlet**?

Norr om Stora Romlet började en mindre skärgård höja sig över havets yta. En triangelformad ö, vars högsta delar senare kom att kallas **Högåsen**, svallades av vågorna så att ett klapperstensfält formades på öns nordvästsida. Norr om denna låg en annan långsträckt ö, formad av en moränrygg i öst-västlig riktning. Vågorna slog med kraft över ön vars topp rensplades till ett smalt blockfält. Ursvallad sand avsattes i lä på öns nordsida. Även denna ö, just söder om vägen till Mölle, kallas för Högåsen och sandavlagringen är nu sårad av sandtäcker.

Tre andra öar, i form av rensplade berghällar, började formas norr om den djuphåla, som i dag kallas **Harpsjön**.

• Kring Kristi födelse.

Genom landhöjningen växte den lilla ögruppen samman till en enda ö. Den var kärnan i dagens Obbolaön (Fig. 2). I norr och i väster hade ön en relativt rak kustlinje, medan kusten i sydost bestod av uddar, som omgärdade flera vikar. Öns norra strand följde i stort vägen ut till Mölle.

Öns norra del upptogs av en grund, vidsträckt sjö, som vi kan kalla **Lomsjön**. Sjön, som hade sitt utlopp mot sydost, omgavs av sankstränder. Vi kan utgå ifrån att sjön under våren och hösten var rastplats för mängder av flyttande änder och gäss. Öns sydspets vid Stora Romlet var extremt utsatt för stormar och bränningarna föste samman höga strandvallar i klapperstenen.

Vi kan vara ganska säkra på att ön säsongsvist använ-

des för jakt, fiske och sälfångst. Möjligen härstammar ett par tomtningar uppe på klapperstensfältet Stora Romlet från denna tid. Det skulle väl stämma i tid med de äldsta daterade tomtningarna på Bjuröklubb i länets norra del.

• 500-talet e.Kr. *Järnålder*.

Obbolaön fick av landhöjningen en allt större yta (Fig. 3). Från dess nordöstra del sträckte sig rakt norrut en mer än två kilometer lång, låg och smal udde, **Svartskatan**, som torrlades vid sommarens lågvatten och som översvämmades vid stormar och högvatten. Udden nådde ut till vad som senare kom att kallas **Svartskatatappen** och

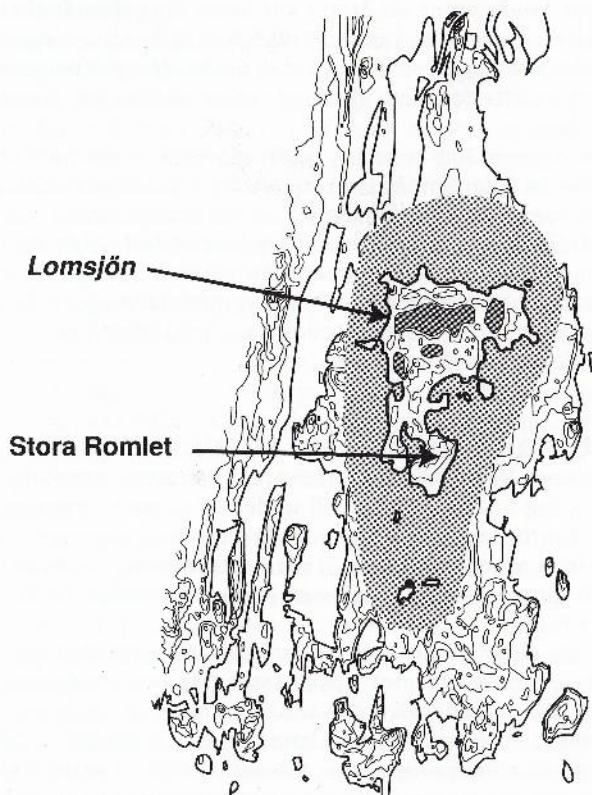

Fig. 2: Obbola vid Kristi födelse. Kustlinjen 20 m.ö.h.

Hästuddarna. Lomsjön hade fortfarande en vid vattenspiegel och försumpade stränder. I öster hade Harpsjön avsnörts från havet. Söder om Stora Romlet formade en blockig sandstrand en udde. På östsidan av Stora Romlet, på andra sidan ett smalt sund, hade en kalspolad ö, det blivande **Väntberget**, med vackert slipade och isräfflade rundhällar, brutit vattenytan.

Från niporna längs de stora älvdalarna rasade träd ned i älvarna, där de av det forsande vattnet fördes ut till havet. Av sydliga vindar drevs stockarna upp på öns stränder. Havet gav "uppbörd", vilket enligt ortnamnsforskaren Sigurd Fries mycket väl skulle kunna vara ursprunget till

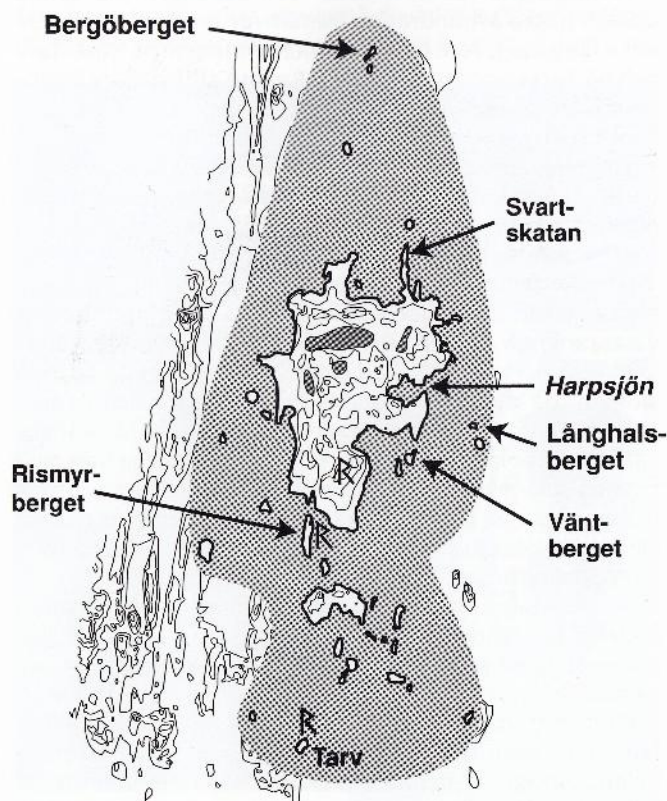

Fig. 3: Obbola 500 e.Kr. Kustlinjen 15 m.ö.h.

önamnet Åbordsön, senare Obbola (för en ingående diskussion om namnet "Obbola", se C-E Nilssons artikel i denna tidskrift).

I väster har **Båtviksberget** och **Gröthällberget** börjat stiga upp som kalspolade öar med branta stränder. En knapp kilometer söder om Stora Romlet hade en lång, bågformad, väl svallad moränrygg bildat en ny ö, i söder omgiven av minst sju små kalspolade kobbar.

Vad vet vi om människorna från denna tid? Egentligen inte så mycket. Med säkerhet fanns det bosättningar runt den stora fjärden vid Umeälvens utlopp. Man kan förut-sätta att dessa människor fortfarande levde av jakt, fiske och sälfångst. Kanske hade de börjat odla på små, upprensade tegar. Troligtvis hade de boskap som betade på strandängarna. Kanske är några låga blocktäckta gravar, s.k. stensättningar, från denna tid. Eventuellt är de något yngre. Om dessa människor besökte Obbolaön var det säkert enbart för att bedriva fiske, fågel- och sälfångst. Ett antal runda tomtningar på klapperstensfältet på **Tarvs** högsta punkt visar dock att detta utskär var betydelsefullt för sälfångsten.

• Perioden 500 – 1000 e.Kr. Yngre järnålder.

De tidigare så grunda bottarna norr om ön hade nu höjts upp över havsytan. **Väntberget** hade som en smal, hög udde blivit en del av den stora Obbolaön (Fig. 4). I öster låg två små öar med branta stränder: **Vattentornsberget** och **Långhalsberget**. Ute i fjärden, långt i norr, bildade en renspolad hög kobbe, det blivande **Bergöberget**, ett viktigt navigationsmärke.

I söder hade de tidigare små öarna vuxit samman till en relativt stor kalspolad ö med flikig kust. Denna ö, vi kan kalla den **Vitskäret**, utgjorde inte bara ett skydd för den stora Obbolaön vid sydliga stormar, den var förmodligen även ett attraktivt utfiskeskär. På öns östsidan hade stora mängder från moränen utsvallad sand ansamlats som långa sandstränder. Hårda sydliga stormar blåste samman sanden i höga dyner. Innanför sanddynerna upp-dämdes en stor lagun. Denna sanddrift skulle sedan fort-sätta under nästan tusen år.

Vitskäret avskiljdes från Obbolaön med ett 500 m brett sund, som via dagens Byviken och Kalvsjön mynnade i

Västerfjärden väster om Själaffjärden. Längre ut till havs bildade de högsta delarna av **Bredskär**, **Tarv**, **Väst-Tarv** och **Risön** små, låga, kalspolade skär.

Obbolaön hade nu troligen fått en fast befolkning. Med största sannolikhet hade den bosatt sig på **Väntberget**, med dess åt väster väl skyddade hamnvik (Fig. 5). Gårdarna, långhusen, låg väl skyddade mot havet i lå av rundslipade bergknallar. Små inhägnade odlingar fanns förmodligen på slutningen mellan husen och hamnviken. Troligtvis betade boskapen på de bördiga strandängarna nordväst om dagens Anderssons väg och Karlsviksvägen. Om strandängarnas betydelse kan man läsa i flera kapitel i boken "Järnåldersbygd i Österbotten" av Baudou, Engel-

mark m.fl., i serien Acta Antiqua Ostrobotniensis, Studier i Österbottens förhistoria nr 2, Wasa 1991.

Fiske och sälfångst var lika viktiga näringar som de mera agrara. **Vitskäret** var troligtvis Obbola bys fiskeskär. Vid sundet på Vitskärets sydvästsida, fanns ett utskärsfiske. Idag kan vi se spår av det i form av tre fyrkantiga tomtningar. Den fyrkantiga formen tyder på att de var grunderna till enkla fiskebodas av timmer. Strax nedanför ligger idag **Torshamnsviken**. Namnet **Torshamn** tyder på mycket hög ålder. Kan hamnen vid tomtningarna ha tillhört en Tor (Torbiörn), som kanske var en av dem som anlade gårdarna på Väntberget?

Även på **Tarv** bedrevs fiske- och sälfångst. Vid denna tid och några århundraden framåt var det åtminstone tre olika fångstlag, som byggde sina tomtningar på Väst-Tarv och på Tarvs nord och sydsida. En inte alltför djärv hypotes är att de som hade sina fångstmannaläger på Tarv kom från byarna bortom Västerfjärden. (Not 1)

Obbola var redan vid denna tid en del av en större omvärld. Längs kusten förekom en långväga, men strandnära seglation. Troligen gick den urgamla segelleden in mot handelsplatserna i Umeälvens mynning genom Västerfjärden. Kanske låg rent av en natthamn i sundets mynning vid Obbolaöns sydspets. På en ö vid sundets västra inlopp, numera **Rismyrberget**, begravdes på 600-talet fyra personer. De kan ej ha varit drunknade okända sjömän, då deras lik brändes och de begravdes i rösegravar. Troligtvis var en av dem av högre börd. Kanske var han Obbolas förste storbonde. I graven förde han med sig sina seldon, varav ett förgyllt remändesbeslag av brons tillvaratogs när graven utgrävdes 1914 (forntidminnena på Obbolaön beskrivs närmare i nästa artikel). På 800-talet hade Rismyrberget blivit en del av Obbolaön.

På 900-talet, under den period som betydligt längre söderut benämns Vikingatid, begravdes två små flickor under ett stenblock på östsidan av **Stora Romlet**. Den ena flickan var nästan nyfödd, den andra i 8 - 9 årsåldern.

Graven återfanns 1965. Tillsammans med barnskeletten fann man även två runda bronsspännen, typiska för en kvinnas dräkt vid denna tid. Det ena spännet har en väl bibehållen förgyllning. Spännena användes för att hålla fast axelbanden på klänningen. Var för sig är spännena

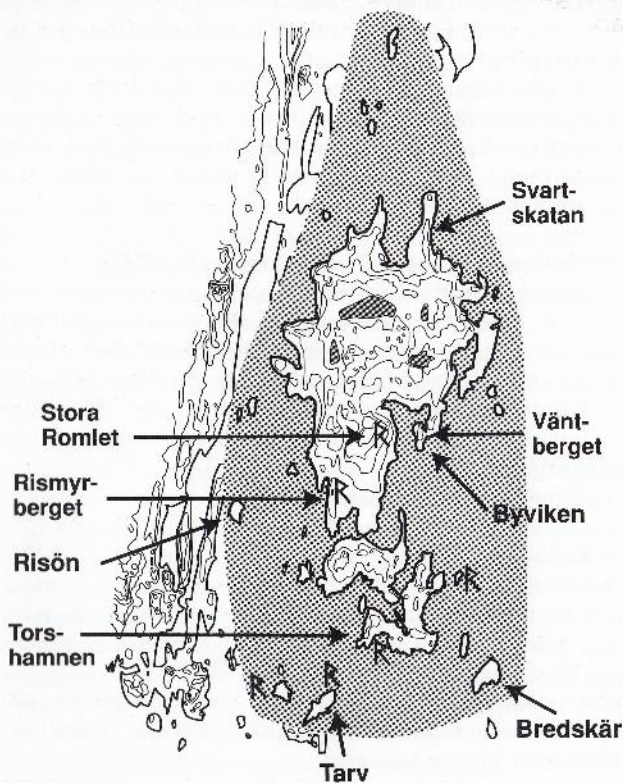

Fig. 4: Obbola 1000 e.Kr. Kustlinjen 10 m.ö.h.

ovanliga för norrländska förhållanden och att finna två spännen i samma grav är helt unikt. I Sverige finner man oftast bara ett spänne i gravar från denna tid. I Finland däremot är det vanligt med två spännen. En hittills obesvarad fråga är om de små flickorna var från byn tvärs över viken eller om de var på tillfälligt besök – kanske från Finland? Förbindelserna över Kvarken var säkert goda redan på denna tid.

Graven på Stora Romlet återfinns av en ren slump. Senare har gravar i klapperstensfält återfunnits både norr och söder om Umeå. Kanske var blockfältet uppe på Stora Romlet bybornas begravningsplats. I så fall kan det finnas flera ännu oupptäckta gravar på de delar av klapperstensfältet som undgått en omfattande täcktverksamhet.

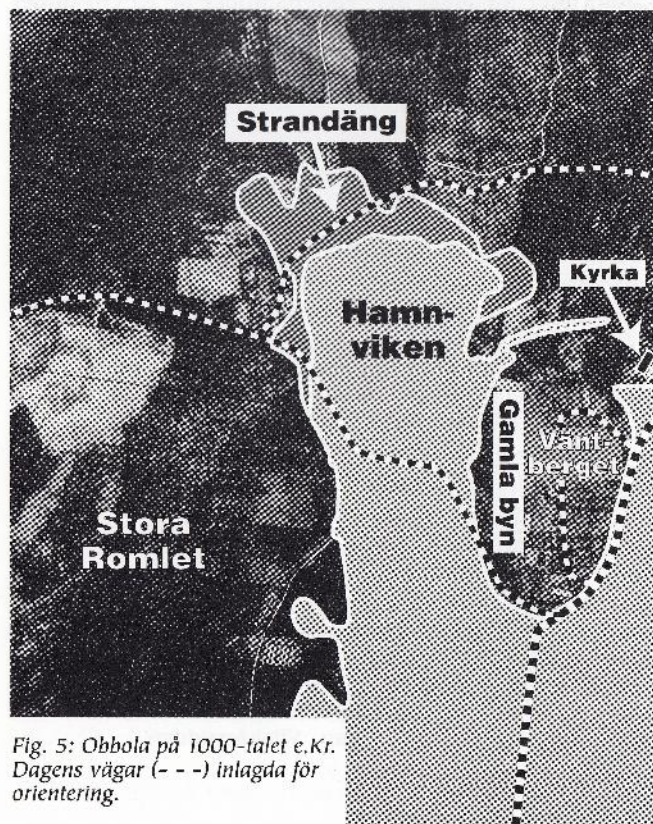

Fig. 5: Obbola på 1000-talet e.Kr. Dagens vägar (- - -) inlagda för orientering.

• Perioden 1000 till 1500 e.Kr. Medeltid.

Under perioden torrlades sundet mellan Obbolaön och Vitskäret. Vi kan börja känna igen dagens Obbolaö (Fig. 6). I det tidigare sundet avsnördes två sjöar **Kalvsjön** och **Ängessjön**. Som namnet antyder användes Ängessjöns bördiga stränder med säkerhet som slåttervall. Långt i norr höjde sig **Bergöberget** som en smal ö med branta stränder. Även vid **Berga** hade en låglänt ö bildats. I söder reste sig **Vitskärsudden** över havet som ett klapperstensfält, kraftigt utsatt för sydliga och östliga stormar. Bredskär, Tarv, Väst-Tarv och Risön bildade höglänta bergöar. Låglänta moränöar som **Rävsjär**, **Stor-Hällskär** och **Glasögern** hade höjt sig över havets yta. Såväl Tarv, Väst-Tarv som Vitskärsudden nyttjades med säkerhet som vitskärsfisken.

På den stora Obbolaöns östsidan har bildades en djup vik, Långhalsviken, skyddad från havet av **Långhalsudde**. Med tiden avsnördes viken till **Olsjön (Olasjön)**, med ett smalt utlopp rakt i söder. Söder om byn på Vântberget hade en smal moränrygg, en drumlins, börjat avsnöra inloppet till den gamla hamnviken.

Inseglingsmöjligheterna blev med århundradena allt svårare. Hamnviken uppgrundades. En ny hamn måste anläggas på drumlinens östsidan. Den nya hamnen var ganska exponerad för östliga vindar, men vågorna höll i sin tur hamnen fri från sjögräs och nate. Den torra långsluttande moränbacken var väl lämpad för gistgårdar, där nät och skötar torkades.

I mitten av 1500-talet fanns fyra gårdar i byn. Ett par av dem låg förmodligen på moränryggen ovanför hamnen. Byns gamla kärna var dock på Vântberget. På västsidan av gårdarna hade den gamla hamnviken börjat plöjas upp för nyodling. Ett knappt århundrade senare, omkring 1630, anlades en stor stenlabyrint uppe på **Bredskär** och några decennier senare anlades en kompassros på **Tarv**. Labyrinten tyder på att Bredskär bland annat användes som fiskeskär och kompassrosen på att Tarv vid denna tid kan ha varit en natthamn för den kustnära sjöfarten.

Söder om byhamnen, mellan nuvarande Granskärsviken och Långskäret hade en bred sandstrand med höga, från öster hopblåsta sanddyner med mellanliggande laguner

bildats. Med tiden bildade detta sandfält en landförbindelse med Långskäret. På västsidan av ön var Själaviken, i söder avgränsad av liten skärgård, fortfarande en del av Västerfjärden.

• **Perioden 1500 – nutid. Historisk tid.**

Under denna tidsperiod växer Obbolaön ut till dagens landskap. De kanske största förändringarna sker på öns norra del, där **Bergön** och **Berga** växer samman med Huvudön. Den stora fjärden norr om Bergön minskar gradvis i yta för att nu bara bilda ett smalt inflöde till Västerfjärden vid Lill-Tuvan. Stor-Nabbviken avsnörs från Österfjärden av moränryggarna vid **Väderhällorna** och så tidigt som i slutet av 1700-talet är det omöjligt att segla in i Nabbviken. Nu ser vi den gamla viken som en starr- och sävfyllt träskmark. **Ols sjön** (Olasjön) finns kvar ganska länge innan den dikas ut. På den forna sjöbotten finns nu delar av Obbola samhälle. Även **Ångessjön** dikas ut. Resterna av denna sjö är nu förslyade ångar vid vägen mot Själaviken.

Gårdarna på drumlinsryggen i Obbola by kommer för varje år allt längre från havet. Den gamla hamnviken tas först upp som åkermark, för att sedan åter hamna i träda, numera bl.a. som betesmark för hästar. Så har utvecklingen gått runt ett helt varv.

De en gång fina sandstränderna och sandbottenarna vid **Granskärsviken**, har under de senaste decennierna fått en dyg botten. Detta beror på att den långa piren vid Umeå uthamn, som nästan når ut till Fjärdgrund, halverat de sydöstliga vågornas angreppslängd. Därmed har Granskärsstranden förändrats från att ha varit en exponerad högenergikust i balans till att nu vara en lågenergikust, där finmaterial ansamlas.

Längst i söder förbinds Vitskäret och Vitskärsudden med den stora ön. Om det tidigare sundet påminner nu bara de små tjärnarna Lill- och Stor-Vitskärsdiket och tjärnarna innanför Fläse havsbad. **Nagelhamnsviken** har utformats till en innervik, sedan öarna **Flisun** (Fläse) [Not 2] och **Rönskär** (Rävsjär) av landhöjningen vuxit samman. Här har även öarna kring Tarv (**Tarf**, **Tarfören**, **Tarfrefet** och **Tarfskäret**) sedan början av 1800-talet vuxit sam-

man till dagens stora ö. Efter att, under ett par århundraden, ha utvecklats från en bukt i Västerfjärden, via ett stadium av innerfjärd (dit säkert Vikaresålen sökte sig) har **Skählafjärden** (Själafjärden) sedan slutet av 1700-talet blivit en insjö med utlopp i **Juwiken** (Djupviken). Under det senaste seklet har vidare de små **Glasöarne** bundits samman med fastlandet och bildat dagens Glasöern.

• **"Obbolahalvön" år 2300 e.Kr.**

Hur Obbolaön ser ut om en mansålder kan vi alla uppleva under försommarens lågvatten. När mareografen i Ratan låter meddela att "vattenståndet är 50 cm under

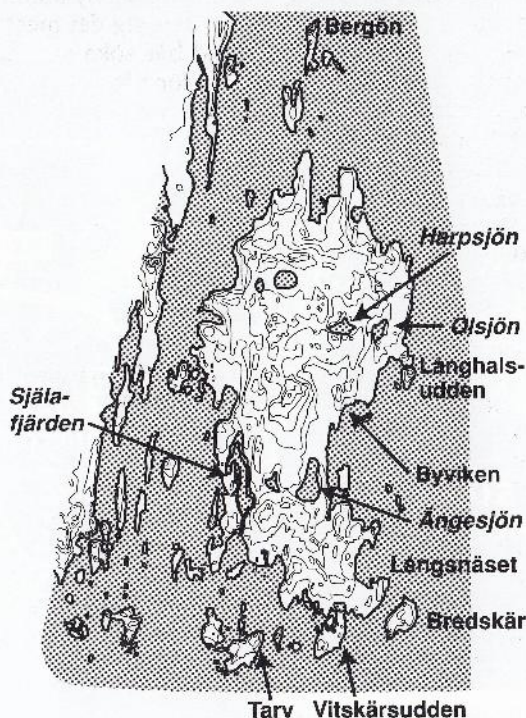

Fig. 6: Obbola 1500 e.Kr. Kustlinjen 5 m.ö.h.

normalvattenståndet" ser vi den strand ön har om ca 50 år.

Den som skulle få möjlighet att återse Obbolaön om 300 år (Fig. 7) skulle både känna igen sig och känna sig helt vilsen. Obbola är då en halvö med en bred landförbindelse i norr. I Österfjärden har hela grundområdet söder om Tuvan förenats med fastlandet. Säkert är fågelmarkerna i deltat lika bra som nu, det gäller bara ett finna nya fågelspaningslokaler. Kanske åker de fågelintresserade Umeborna då till Hästuddarna. Där utanför utbreder sig vidsträckta våtmarker.

Kusten söderut är sig förvånansvärt lik. Långhalsviken är helt torrlagd. Stranden vid Byviken har förflyttats några hundra meter österut. Trots att man under långa tider försökt hålla den gamla fiskehamnen öppen genom muddring har man till slut givit upp och byggt en ny hamn 300 m längre ut. Längs Bredskärssundet är sig det mesta sig likt, men det är ingen idé att med båt söka sig mellan Obbolstenarna och Vitskärsudden, för här sticker en kilometerlång halvö ut. Även Bredskär har i söder förenats med ön Bredskärssten.

Nagelhamnsviken har blivit en ny insjö, liksom Torshamnsviken och Tarv har blivit en halvö, där Tarvudden bildar en smal landbrygga. Djupviken är en insjö med ett bäckutlopp, som förmodligen går mellan Lill- och Storhällskär. Glasögers södra udde har förlängts med nästan två kilometer och förenat sig med Tärnögern och Gåshällan. Den norra udden sträcker sig då ända till Risöns branta nordsida. Västerfjärden är om 300 år bara ett smalt vattensystem som sträcker sig upp till Sjöbodviken vid Tappen och Ytterskäret. Av Västerfjärdens norra del återstår bara stora vassfält och en långsmal sjö mellan Mölle och Berga.

Av de nuvarande fritidshusområdena är det bara de på Långskär, på Rävskärs västsida, på Väst-Tarv, Lill-Hällskär, Stubbskär och Gröthällan som har tillgång till öppet vatten. Förändringarna kan tyckas våldsamma, men sett i ett långt perspektiv, som denna artikel beskrivit, är de ändå ganska blygsamma.

Rabbe Sjöberg

Not 1:

Enligt en modell framförd av professorn i arkeologi vid Umeå universitet Noel Broadbent "Järnålderns sälfångst i Bottniska viken - om ett nordligt socioekonomiskt och kognitivt system", som publicerades i samband med XVIII Nordiske Arkeologkongress i Trondheim, Norge, 1989, speglar tomtningarnas fördelning den innanför liggande bygden.

Om tomtningarna på Vitskäret var Obbola bys utskärsfiske, bör tomtningarna på Tarv därför tillhöra en annan bygd. Ett alternativ är här Sörböle, där namnformen böle, liksom ett antal bronsåldersrösen, tyder på en uråldrig bygd. Vid test av hypotesen har det även visat sig att flera av de nuvarande fiskestugorna på Tarv tillhör släkter med rötter i Sörböle. Vi har således på Tarv tecken på en nästan tusenårig ägarkontinuitet!

Not 2:

Namnformer efter
Pehr Stenbergs
Umebeskrivning.
Joh. Norrlandersällskapet
nr 10, Umeå 1987.

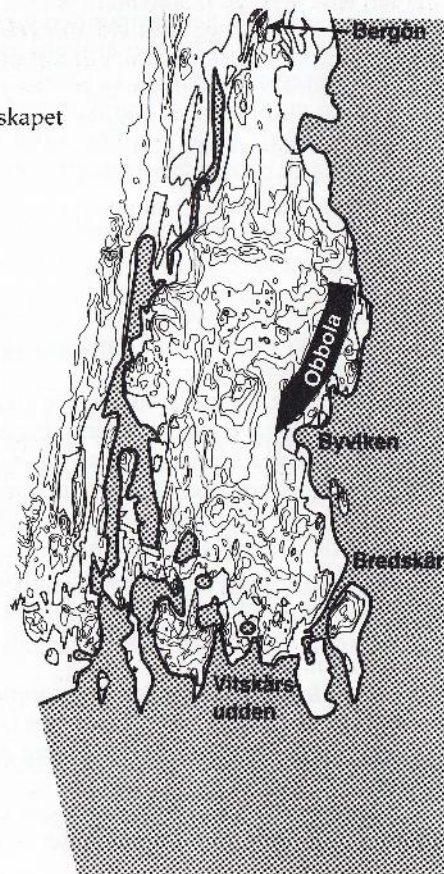

Fig. 7:
Obbola 2300 e.Kr.
Kustlinjen 3 m.u.h.

Fornminnen på Obbolaön

SEN FÖREGÅENDE uppsats om Obbolaöns utveckling har ett antal av öns fornminnen omtalats för att illustrera den kulturella utvecklingen på ön och hur den varit och är beroende av landhöjningen. Här kommer jag att beskriva de olika fornminnena och vad vi vet om dessa.

Det finns faktiskt fler fornminnen på Obbolaön än man kan förmoda. Hela 17 lokaler är registrerade i läns museets fornminnesregister. Många av lokalerna är kända sedan länge, men ett flertal har framkommit under det senaste årtiondet. Säkert döljer sig fler, ännu oupptäckta, fornminnen på och i öns skogs-, klapperstens- och hållmarker.

Obbolaöns fornminnen består i huvudsak av följande typer:

Gravrösen, relativt stora rösen av rundade stenar, som lagts upp över en grav. Öns enda gravröse, från vendeltid, finns på Rismyrberget.

Stensättningar, låga gravrösen. Tre stensättningar finns i anslutning till gravröset på Rismyrberget. Troligtvis finns ännu oupptäckta stensättningar på ön.

Tomtningar (boplatsgropar), runda till ovala stenvallar som omger en stenröjd, plan yta. Vallarna utgör oftast grunden till primitiva hyddor använda vid utskärsfångst av säl eller fiske under järnålder, medeltid. Vissa mera rektangulära tomtningar kan utgöra grunden till medeltida timrade fiskebodar. Tomtningar finns på såväl Stora Romlet som på ön Tarv.

Gropar i klapper (med eller utan upplagd blockvall) är en svårtolkad fornlämningsgrupp. De tolkas ofta som förvaringsgropar. Gropar av detta slag återfinns på Stora Romlet och på Tarv.

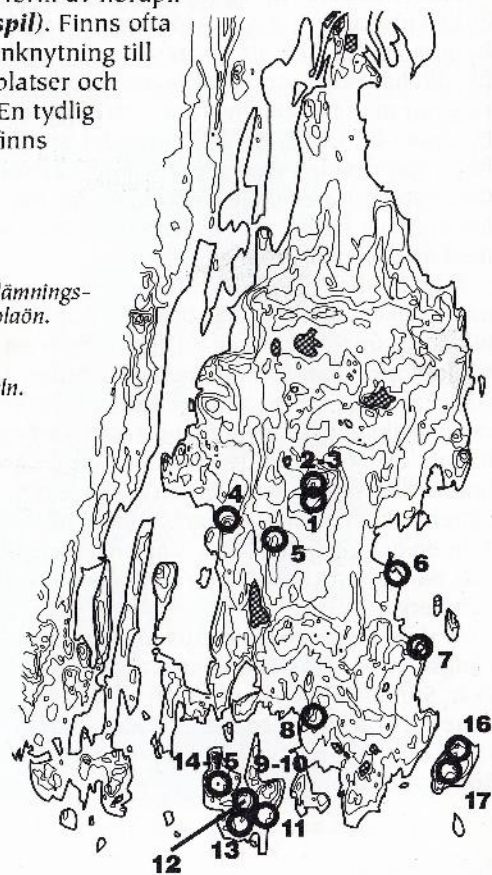
Blocklabyrinter, anläggning av block och stenar lagda i system utgående från ett oftast korsformigt eller spiral-

format grundplan. Labyrinterna återfinns ofta i anknytning till säsongsfiskeplatser. En mycket vällagd labyrint finns på Bredskär.

Kompassros, lagda stenar som utvisar huvud- och mellanväderstrecken.

Ofta endast i form av nordpil (**väderstreckspil**). Finns ofta i krönläge i anknytning till säsongsfiskeplatser och natthamnar. En tydlig kompassros finns på Tarv.

Karta över fornlämningslokaler på Obbolaön. Siffrorna anger fornlämningsnummer i artikeln.

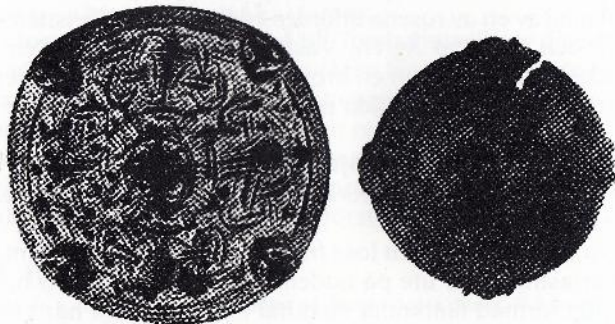
Gistgårdsrösen, -vallar, stöd för stakar på vilka näten torkades, finns ofta vid gamla säsongsfiskeplatser. Med landhöjningen flyttades gistgårdarna allt närmare vatten, för att man ej skulle behöva släpa de tunga näten så långt. Höjden över havet visar därför ofta gistgårdsrösenas inbördes ålder. Ett fält med gistgårdsrösen finns på Tarv.

Rösen, mer eller mindre höga rösen användes som fundament för sjömärken eller för förvaring av kött e.dyl. Ett par sådana rösen finns på Tarv.

Skåror, skärm av stenar upplagd som skydd vid sjöfågeljakt med skjutvapen.

Båtlänningar, uppensade landningsplatser för båtar. Höjden över havet kan här ge en antydning om båtlänningens ålder.

De olika fornminneslokalerna på Obbola och angränsande är kommer här att beskrivas från norr till söder och utan någon kronologisk ordning:

Obbolafyndet. Två dräktspännor funna i grav på Stora Romlet, Obbola. Foto: Västerbottens museum.

1. Fyndplatsen för Obbolaspännena.

Raä nr 75. Läge: Stora Romlets östsida, 250 m norr om stigen mellan Obbola by och Själaviken och 350 m väster om minkfarmen. Höjd över havet (H.ö.h.) 25 m.

Obbolabon Anders Granström kände till en gammal sägen som berättade att en skatt skulle ligga gömd i en block-

vall på Stora Romlet. Av en slump påträffade han 1965 en grav i klapperstensfältet. Inga påfallande yttre anordningar tycks ha markerat gravens läge i terrängen och graven utmärktes av en ganska otydlig stenring på blockfältets yta. Fynden i denna grav visade sig vara mycket ovanliga. Under ett fyrkantigt stenblock, ca 40 x 50 x 50 cm och 40 - 50 cm under markytan fann Granström två runda spännor av brons och delar av ett käkben. De båda spännorna låg 50 cm från varandra med käkfragmentet mitt emellan. Gravfyndet anmäldes till läns museet där arkeologen Hans Christiansson samma år undersökte graven.

Spännorna, som kan beskådas på läns museet, utgörs av ett dubbelskaligt och ett enkelskaligt runt spänne. Det dubbelskaliga spännets diameter är 71 mm och det har s.k. Borreornamentik med djurslingor och en väl bibehållen förgyllning. På hållaren och fästet av brons återfanns textilfragment. Det enskaliga spännets diameter är 50 mm. Det är försett med en ornamentik av s.k. Jellingebanddjur med antydningar till Borredjurhuvuden. Det saknar förgyllning. Båda spännorna är väl bevarade men de kan ha utsatts för eld. Vid den arkeologiska undersökningen återfanns även två öronkapslar. Käkfragmentet och den ena öronkapseln härrör från ett barn i 8 - 9 årsåldern. Den andra kapseln har tillhört ett foster eller ett nyfött barn.

2. Boplatsgropar i klapper.

Raä nr -. Läge: Stora Romlet. På klapperstensfältets östsida, ca 100 m norr om Obbolafyndet. H.ö.h.: 25 m.

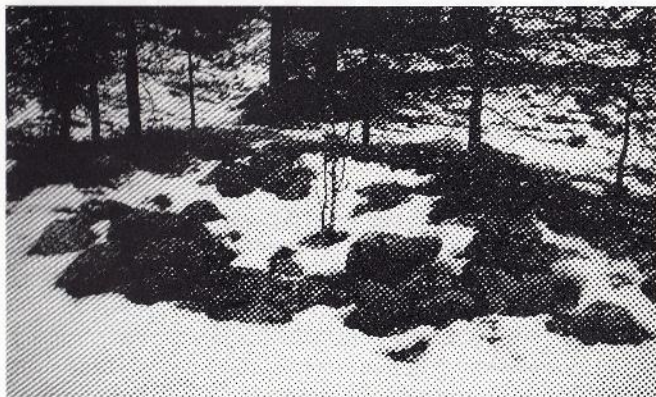
A. En några decimeter hög oval blockvall med en meterbred öppning åt sydväst. Den inre ytan är beväxt med två granar och björksly. Den kortfattade fornminnesbeskrivningen antyder att det är en tomtning. Läget 25 m.ö.h. tyder på hög ålder.

B. Knappt 5 m öster om A finns en rund, vallomgärdad, meterdjup grop som har en diameter på ca 1,5 m. Flera andra omplockningar i klappersten av hög ålder märks i terrängen.

3. Tomtning.

Raä nr 527. Läge: Stora Romlet. På klapperstensfältets högsta del, ca 50 m söder om den sydligaste täcktkanten. H.ö.h.: 35 m.

En halvmeterbred och något lägre, oval blockvall om-

Tomtning på Stora Romlet. Denna hyddbotten kan ha uppförts kring Kristi födelse och är troligen en av Obbolas äldsta fornlämningar.

Gravröse från 500-talet e.Kr. Beläget på Rismyrberget intill Själafjärden.

ger ett 2 x 2,5 m stort bottenplan. Blockvallen består av upp till halvmeterstora block. Bottenplanet är bevuxet med en tall och en rönn. Läget tyder på en mycket hög ålder.

4. Stensamling och möjlig härd.

Raå nr 528. Läge: På det branta bergets norra del, 200 m sydost om Karlsvik. *H.ö.h.:* 15 m.

Stensamlingen består av en knappt halvmeterhög 3 x 1,3 m stor stenhög i vars sydvästra del finns en 1,5 x 0,5 m stor grop. Kan möjligen varit en grav. Intill denna finns en nästan kvadratisk härdliknande lämning med 1,2 m sida.

5. Rismyrsberget.

Raå nr 2. Läge: Rismyrsbergets norra del, strax söder om stigen mellan Obbola by och Själaviken. *H.ö.h.:* 10 m.

På bergkullens norra del finns fyra, ev. fem gravrösen som ligger på rad efter varandra. De tre nordligaste är låga s.k. stensättningar, medan det fjärde, det sydligaste, är ett drygt meterhøgt gravröse. Gravarna är brandgravar och saknar stenkista. De undersöktes första gången 1914 av arkeologen F. Laestadius. Enligt honom hade gravarna plundrats några år dessförinnan, varvid ett av fynden, ett remändesbeslag, påträffades i den nordligaste graven (grav 1). Detta återanskaffades av Laestadius. Vid plundringen

lär även ett halvt järnsvärd och andra småsaker påträffats. Dessa är dock ej återfunna. En uppföljande undersökning av ett av rösena utfördes 1965 av Hans Christiansson och Per-Ulno Ågren, Västerbottens museum. Remändesbeslaget liksom en bronsskålla (rembeslag) funnen i grav 3 finns nu utställda på Västerbottens museum.

6. Fyndplats för flintflöjt.

Dnr 106/89. Läge: Udden omedelbart öster om badplatsen i Bredviken *H.ö.h.:* ca 3 m.

År 1989 fann Eugen Joss från Obbola en "flöjt" av flinta i barlasthögarna ute på udden. Flöjten består av en naturligt formad flintknuta med hål i. Ett av hålen har vidgats genom att små bitar slagits eller tryckts bort. Sannolikheten är därför stor att det rör sig om ett musikinstrument. Flöjten kan ta fram minst tre olika toner. Den är privat ägo.

7. Tomtning (?) på Granskär.

Raå nr 200. Läge: Nära sommarstugeväg, omedelbart norr om Granskärbergets högsta punkt. *H.ö.h.:* 12 m.

En rund, låg stenvall med 2,5 m diameter. Den förmodade tomtningen kan även vara en skjutskåra eller en liten täckt grop.

En av tomtingarna från tidig medeltid vid Torshammen. De kan ha uppförts av Obbolas första bosättare.

8. Tomtingar, Torshamnsviken.

Raå nr -. Läge: Se nedan. H.ö.h.: 12-15 m.

Just ovanför backen ned till Torshamnsviken, omedelbart söder om Stor-Hällskärsvägen fann jag 1993, tre rektangulära 3 x 4 m stora tomtingar, eller bodgrunder. I anslutning till dessa finns även resterna av vad som kan ha varit en kompassros och en urplockningsgrop i klapper. Kan detta ha varit den ursprungliga vikingatida Torshammen, ett utsjöfiske för de första Obbolaborna?

9. Tomtingar på Tarv.

Raå nr 1. Läge: Klapperstensfältet på Tarvs högsta punkt. H.ö.h.: 20 m.

En grupp bestående av sex runda tomtingar med en diameter på 4-6 m. Tre av tomtingarna har plan renplockad inre yta. Två kan möjligen vara sönderplockade rösen. Inom området finns även en halvmeterdjup grop i klapper med två meters diameter. Platsen redan beskriven av N.J.Ekdahl i hans Norrländska resa 1827-30.

10. Tomtingar på Tarv.

Raå nr 284. Läge: Tarv. 100 m sydväst om föregående tomtingar. Strax söder om kraftledning. H.ö.h.: 15 m.

En grupp av sju rektangulära till kvadratiska, 4-5 x 3,5-4 m stora tomtingar. De flesta har plan inre yta. En av

dem ansluter i öster till berg. I området finns ett flertal enkla, mera sentida stenrader som förmodligen är gistgårdsvallar.

11. Tomtingar på Tarv

Raå nr 285. Läge: Tarv. 150 m sydväst om föregående tomtingar. Nedanför mot sydost utskjutande mindre bergsrygg. H.ö.h.: ca 8 m.

En tomting 4 x 3 m samt en tomting med mera oklar avgränsning.

12. Tomtingar på Tarv.

Raå nr 287. Läge: Bergsryggen mitt på Tarv. 300 m sydväst om tomtingarna på det stora klapperstensfältet. H.ö.h.: ca 10 m.

Två ovala, delvis övermossade stenvallar, vilka förmodligen är tomtingar.

13. Kompassros på Tarv.

Raå nr 286. Läge: Södra delen på höjdryggen på Tarv. H.ö.h.: 8 m.

En rund, sexuddig kompassros med 4 m diameter, utlagd med 1-2 dm stora stenar. Kompassrosen, som redan noterades av N.J. Ekdahl i hans Norrländska resa 1827-30, är med lavdateringsmetoden (lichenometri) av författaren daterad till 1680-tal.

14. Tomting på Väst-Tarv.

Raå nr 288. Läge: På klapper vid norra delen av Väst-Tarvs centrala bergknalle. H.ö.h.: ca 110 m.

En 5 x 3,5 m stor tomting med väl bibehållen vall. Intill finns omplockningar i klapperstensfältet vilka bedöms som mera sentida.

15. Tomting på Väst-Tarv.

Raå nr 289. Läge: Högsta punkten på Väst-Tarv. H.ö.h.: 15 m.

På hällmark ligger en oval 5 x 4 m stor tomting med renplockad inre yta. Strax intill finns en rund stensamling med 2,5 m diameter, vilken tolkats som resterna av en kompassros. 50 m mot nordost finns förmodade rester av ytterligare en kompassros med 6 m diameter.

16. Stensättningsliknande lämning på Bredskär.

Raå nr 292. Läge: Nära sommarstuga, 170 m norr om lotsbevakningshuset. H.ö.h.: 12 m.

Rund, 2 dm hög stensättningsliknande bildning med grop i mitten. Svårtolkad.

17. Labyrint på Brede skär.

Raä nr 3. Läge: 500 m sydväst om lotsbevakningshuset, omedelbart intill sommarstuga och stigen ned till södra piren. *H.ö.h.:* 15 m.

Mycket väl bevarad 14,6 x 12 m stor blocklabyrint med korsformigt grundplan. Labyrinten är mycket stor jämfört med de flesta efter Västerbottenskusten. Den har 16 blockvarv mot normalt ca 9 varv. Ingången öppnar sig i sydväst. Labyrinten är lavdaterad till 1630-tal.

Som jag antydde i inledningen bör det finnas flera, ännu ej upptäckta fornminnen på ön. Intressanta lokaler där fornminnen skulle kunna återfinnas är bl.a. de båda Högåsarna mitt på ön, den gamla strandlinjen över 10 m höjden mellan Båtviken och Mölle på öns västsida och Svartskatan på öns östsida.

UPPROP!

Känner ni till eller tror att ni upptäckt något fornminne som ej är beskrivet i denna uppsats, var vänlig att kontakta författaren eller någon annan i hembygdsföreningens styrelse. Vi kommer då att besiktiga upptäckten före obligatorisk anmälan till fornminnesregistret på läns museet.

Rabbe Sjöberg

Obbola, och andra namn – om namnens betydelser

NAMNET **OBbola** tycks vara svårt att härleda och tolka och många förslag har presenterats. Själva ön – som vi ser den i dag – är inte så gammal. Går vi 1.000 år tillbaka i tiden kan vi konstatera att någon sammanhängande ö knappast existerade. I själva verket fanns här en övärld, bestående av en större huvudö, en mindre ö söder om den samt ett stort antal holmar och skär. Skiljelinjen mellan de båda öarna gick i en linje från lågmarken innanför nuvarande Byviken och ner mot sydväst, förbi Själafjärden och Djupviken.

Det som i dag är jordbruksmark låg alltså vid den tiden under vatten och förutsättningarna för något verkligt fast och varaktigt jordbruk fanns helt enkelt inte. Ändå har man alltså funnit spår av mänsklig närvaro från ett ännu tidigare skede, 600-talet e.Kr. De gravar man funnit vittnar troligen dock bara om en temporär, förmodligen ganska kortvarig bosättning av enstaka fångstmän. Den har förmodligen inget att göra med den mer jordnära kolonisationen som kom att äga rum under medeltiden då människor verkligen bosatte sig här.

De första skriftliga beläggen för namnet dyker upp under 1500-talet. I de äldsta landskapshandlingarna för Västerbotten skrivs namnet på olika sätt: **Wböle**, **Wbola**, **Vpbola**, **Åbola**. Detta ledde till att en mängd forskare tidigare var helt eniga om att namnets senare del, **bol**, innehåller någon av betydelseerna bostad, gård, nybygge osv. Norrlandsforskaren Johan Nordlander tolkade "Af **ut** (mot hafvet) och **bol**". I boken om Holmsunds köping från 1957 menar professorn Harry Ståhl att det möjligen kan vara så att förleden kommer från fornnordiska namnet **Ubbe** eller **Obbe** och då skulle det närmast kunna betyda **Ubbes nybygge**, **Ubbes gård**. Hans kollega Gösta Holm kommer fram till en liknande tolkning i Umeå sockens historia.

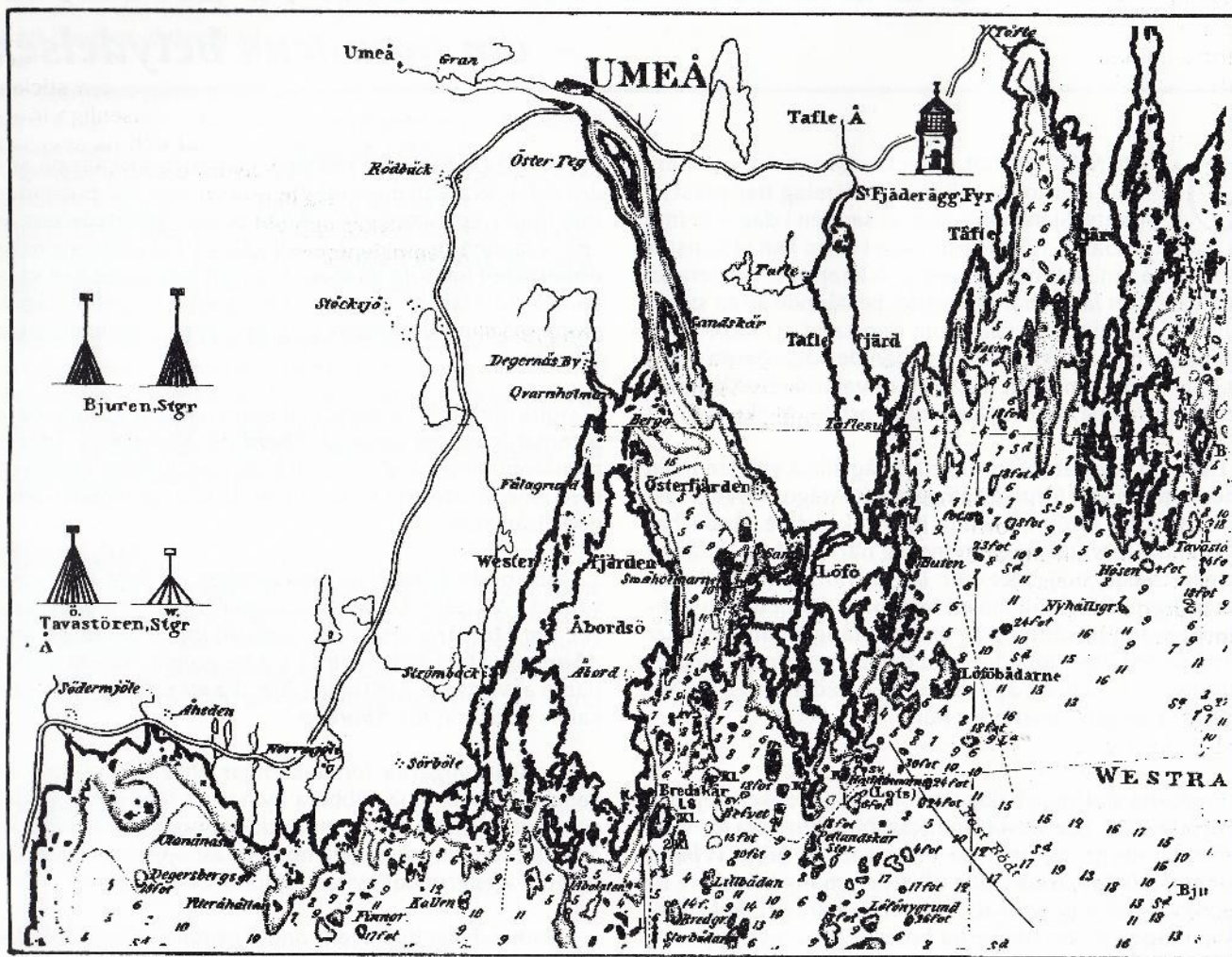
I EN RAD ÖSTERBOTTNISKA skärgårdssocknar på andra sidan Kvarken finns ett dialektord, som har presenterats under uppslagsordet **obbol** och grundbetydelsen är "på stranden uppkastad isvall". Detta Finlands-svenska **obbol/åböl** har inte påvisats i ortnamn men det kan vara ganska förklarligt. Det kan knappast ha spelat någon större roll som namnmotiv på grund av sin säsongmässiga förekomst.

Detta finlandssvenska dialektord skulle kunna höra samman med det svenska **Åbord** på Åbordsön i Ångermanälvens mynning och svara mot betydelsen "påbörd" med innebörden "på stranden avsatt eller uppkastat drivgods från sjön".

I sin "beskrifning öfver Ume Socken ..." från 1857, använder J.A. Linder f.ö. den här formuleringen när han skriver om Umeälven som är "vid utloppet delad genom **Åbordsön** (min kursivering) i 2:ne grenar, kända under namn af vestra och östra fjerden". På ett sjökort från 1861 kallas också ön för **Åbordsö**.

Förutsättningarna för tolkningar efter denna linje är ganska gynnsamma. Obbola by har ett läge som gör det naturligt. Byviken, under medeltiden öppen mot havet från öster till söder med sundet mot sydväst öppet och så småningom igenrundat av landhöjning och – påbörd.

Namnet dyker upp även i andra sammanhang. **Obbolsfjärden** är en kilometerbred inbuktning på västra sidan av Nordmalingsfjärden. 1825, på en karta över storskifte i Lögdeå, har ett område fördelats på tre större skiften. Det mellersta kallas Obbola. I samband med lagaskiftesakten 1900 – 1907 finner man namnet Obbolskiftet ett otal gånger och det avser ägototter inom ett område omkring den nuvarande Obbolsfjärden. Kartgranskningen av

På sjökortet från 1861 har Obbolaön det officiella namnet Åbördön.

namnet Obbola 1825 (då skrivet Obola) visar att namnet först var lokaliserat till stranden och allt eftersom den genom landhöjning flyttat upp på land har det kommit att beteckna ett allt större område.

Förklaringen av ortnamnet Obbola i Nordmaling bör man kunna tillämpa även på det troligen helt likalydande byanamnet i grannsocknen Umeå.

Haddingen och -ögern.

PÅ ÖMSE SIDOR om Umeälvens utlopp dyker namn upp som slutar på **-ögern**. Runt Obbola har vi exempelvis namnet Glasögern. Det betecknar grus, grusbank, stengrund och liknande.

Vid älvsmyrningen finns också önamnet **Haddingen** i sammansättningen Storhaddingen och Lillhaddingen. Dialektordet **hadd** används i Västerbotten i betydelsen "kant". När Hülphers i beskrivningen av Västerbotten 1769 kallar öarna för Haddingsklippen är det en holme med en kant som han observerat.

Tarv

Söder om Obbolaön ligger en annan ö eller större holme, Tarv. Det namnet är svårt att tolka och förmodligen mycket gammalt. Ön är förhållandevis hög och ligger som ett in-seglingsmärke i Umeälvens mynning. Men man bör också ha i minnet att det utseende strandlinjen har idag inte svarar mot situationen när namnet först började brukas. Landhöjningen eller strandförskjutningen har ju helt ändrat landets utseende.

Vill man söka förklaringar till många av namnen måste man därför utgå från en helt annan kustlinje än dagens och från öar med ett helt annat utseende. Försöker man följa landets konturer för 500 resp 1.000 år sedan, finner man i söder ett flertal öar av vilka just en Tarv, var märkligt mycket högre än de övriga.

Sigurd Fries, f.d. professor vid Umeå Universitet försökte sig 1975 på en tolkning, där han han bl a tog fasta på ett ord som fanns i norska dialekter, **tarv(e)**. Det ordet brukade användas om moln, särskilt såna, som sticker upp vid horisonten, men även om små oansenliga föremål. Han räknar med att dessa holmar och då speciellt den högsta av dem, haft stor betydelse som in-seglingsmärke för den som sökte sig in mot Umeälven. Öns form, något smått som sticker upp vid horisonten bör ha varit väsentligt vid namngivningen för mycket länge sedan

Carl Erik Nilsson

Källor:

Hellberg: *Obbola*, Ur Festskrift tillägnad Gösta Holm, Lund 1976.

Fries: *Vårt ortnamn Ur Västerbotten* 4/91.

Människorna

NÄR EN FAST BEBYGGELSE ägde rum i Obbola är tydligen svårt att fastställa. Fynden från 600- och 900-talen pekar på mänskliga besök som kan ha varit mer eller mindre långvariga. Tomtningarna på Tarv och Storhällskärsvägen pekar dock på en möjlig bosättning på ön redan kring 1000 - 1100-talet. Den första skriftliga dokumentationen finns från en bågs kattelängd 1539 (Mickel Ålännings räkenskaper). Vid den tiden fanns tre hushåll, **Björn Jonsson, Henrik Gunnarsson, Henrik Jonsson**. 1543 i Gustav Vasas jordabok - dvs en form av skatteregistrering har sedan **Olof Jonsson** tillkommit. Hur många personer dessa hushåll omfattade vet vi däremot inte. Att de levde av jordbruk och fiske vet vi eftersom de betalade tionde med dessa näringars produkter.

Vid den här tiden fanns naturligtvis ingen egentlig folkbokföring. Den första lagen kom 1686, kom att gälla från 1688 och stadgade att det ålägg prästen att föra **födelse- och dop-, lysnings- och vigsel-, samt döds- och begravningsnoteringar** samt dessutom **husförhörslängd och in- och utflyttningslängd**. Som vid alla lagars införande tog det sin lilla tid innan det började fungera och för Obbola, som vid den tiden tillhörde den stora Umecå landsförsamling finns den första prästerliga noteringen bevarad från 1722.

Det året, 1722, fanns i Obbola

Johan,

hustru Margot,
s Mickel
s Per
pigorna Margareta, Maria och Anna

Mattias Andersson

h Britta
sonen Anders med
h Anna
och pigan Malin

Olof Mattsson

h Märta

en son med hustru
s Anders
d Brita
samt pigan Maria
dvs 19 personer i byn

GÅR VI SEDAN FRAM i historien till 1736 har befolkningstalet stigit och vi ser också att uppgifterna blir fler, även om kvinnorna ännu inte identifieras med sina efternamn. Det skulle dröja. Nu bor här enligt husförhörslängden.

Johan Jacobsson

h Karin
s Simon
s Henrik

Mikael Persson

h Kerstin
hennes fader Johan Hansson
och moder Margareta
s Nathanael
s Johannes

Anders Mattsson

h Anna
hennes mor Britta
s Mats,
s Per,
s Olof

Olof Mattsson

h Märta
s Anders
d Maria

Mats Jonsson

h Britta

Mikael Mikaelsson Spolander

h Brita

och nu bor 24 personer i Obbola.

Framme vid perioden 1768 – 78 finner vi fler namn. Det kan naturligtvis tolkas som om att byns invånartal ökat kraftigt men det kan även betyda att prästerna nu lägger större vikt vid att alla uppgifter kommer med och att de är utförliga. I den här sammanställningen har jag utelämnat pigor och drängar. De arbetade i allmänhet bara något eller några få år på ett och samma ställe innan de prövade lyckan på annat håll. När det gäller namnens stavning har jag normaliserat dem. Det fanns nämligen på den här tiden ingen enhetlig norm hur namn skulle skrivas och det kom ibland att innebära att en präst kunde skriva omväxlande Per, Pär Pehr eller Pähr. En annan präst kom sedan och skrev kanske Petrus – men hela tiden menade de en och samma individ. Här kan vi också notera att kvinnorna fått en egen identitet, man har ett efternamn. Lägg också märke till att de alltid bär med sig sin fars namn.

Olof Mikaelsson, född	1736
h Britta Andersdtr	1737
h:s mor Britta Olofsdtr	1707
s Mikael	1766
s Anders	1768
d Greta Katarina	1770, d 1774
d Magdalena	1772
d Britta Chatarina	1774

Johan Mikaelsson	1730
h Maria Nilsdtr	1731
hans far Mikael Persson	1699
s Emanuel	1761
d Christina	1762
d Maria	1768
s Johan	1771
s Per	1775

Anders ???	1708
h Maria Nilsdtr	1706
s Anders	1738
h Chatarina Hansdtr	1742
d Chatarina Magdalena	1777

I DEN HUSFÖRHÖRSLÄNGD som omfattar tiden 1787 till 1798, d.v.s. strax före sekelskiftet ser vi att ny yrkesgrupp dyker upp. För första gången noteras en strandfiskare. De självägande bönderna har förmodligen haft egen fiskerätt med nätfiske på fasta ställen medan strandfiskare saknade den möjligheten.

Bond. Olof Mikaelsson	1736
h Britta Andersdtr	1737
s Anders	1768
d Magdalena	1772
d Britta Kajsa	1774
d Anna Greta	1777
s Emanuel	1781
s Anders	1766
h Anna Magdalena	1771
s Olof	

Systemn Kristina Mikaelsdtr 1755

Bond. Johan ???	1730
h Johanna Matsdtr	1731
s Johannes	1774
s Petrus	1775
svägerskan Cecilia	1723

Bond. Anders Andersson	1738
h Katarina Hansdtr	1742
m Maria Nilsdtr	1706
d Katarina Magdalena	1796
måg Per Eriksson	1775
d Katarina Margareta	1796
d Anna Magdalena	1797
dräng Per Jonsson, infl fr Bygdeå	

Bond. Erik Andersson	1734
h Magdalena Olsdtr	1747
d Brita Greta	1766
d Magdalena	1769
s Anders	1770
s Petter	1771
d Maja Lisa	1775
s Erik	1779
s Mathias	1782
d Stina Kajsa	1783
d Lovisa	1785
s Johannes	1790 d s å

Strandfiskaren Jon Mikaelsson	
h Britta	
s Petter	1776
d Britta Kajsa	1778
d Magdalena	1780
s Olov	1782
d Anna Maja	1784
s Anders	1787

Jakob Brolin 1765
 h Katarina Wikberg 1766
 d Greta Kajsa 1794
 d Anna Helena 1797

Knappt en generation senare har fler yrkesgrupper dykt upp. Nu finns förutom strandfiskare även soldater, mäs-terlots och lotslärling. Inhyesesfolk, "gårdsegare", arbe-tare, torpare och lösdrivare kompletterar sedan listan. Vi är nu framme vid åren 1821 till 1828.

Bond. Per Johansson 1779
 h Maria Olofsdtr 1777
 s Olof Petter 1801
 d Lovisa Greta 1802
 d Britta Stina 1805
 s Johan 1811
 s Anders 1816
 s Jonas 1820
 s Nils 1822
 d Katarina Charlotta 1824
 samt fyra drängar och pigor

Bond. Emanuel Olsson 1781
 h Lisa Kajsa Matsdtr 1779
 s Emanuel 1818
 samt nio drängar och pigor

Bond. Johan Johansson d.ä. 1771
 h Barbro Greta Thomasdtr 1775
 d Maja Stina 1800
 d Anna Magdalena 1805
 d Kajsa Lotta 1808
 s Per 1812
 s Johan Johansson dy 1799
 h Kajsa Andersdtr 1796
 s Johan 1823
 d Anna Magdalena 1827

Mästerlotsen Per Johansson 1775
 h Anna Kajsa 1778
 d Maja Kajsa 1806
 d Anna Stina 1807

Inhyes Anders Stadig 1772
 h Anna Greta Olsdtr 1771
 fosterdtr
 Anna Magdalena Mårtensdtr 1811

Torparen Jon Brändström 1765
 h Magdalena Ersdtr 1769
 samt fyra pigor o drängar

Torparen Mats Ersson 1782
 h Lovisa Sofia Johansdtr 1772
 d Sofia Magdalena 1807
 d Kajsa Lotta 1814
 samt en dräng

Torparen Per Jonsson 1776
 h Lotta Persdtr 1790
 s Per 1812
 s Jonas 1813
 d Cajsa Lotta 1814
 d Anna Magdalena 1816
 s Anders 1817
 d Olof 1819
 s Erik Wilhelm 1820
 d Brita Greta 1821
 s Karl Johan 1824
 s Emanuel 1826

Gamle bonden Mikael Olofsson 1766
 h Maria Andersdtr 1778
 s Olof 1804
 d Brita Greta 1807
 s Anders 1813
 d Maja Lisa 1816
 s Emanuel 1819
 s Johan 1822
 s Anders Berggren 1802
 h Anna Stina Fridriksdtr 1795
 s Zackarias 1828

Soldaten Bobergs Änka
 Brita Stina Jonsdtr 1776
 s Jonas 1798
 ("omkommer på is inunder Skälfskejagten 1822")
 d Maja Kajsa 1799
 d Anna Greta 1803

Hans Bolin 1794
 h Maja Stina Johansdtr 1800

Avskedade soldaten
Johan Eliasson Franck 1777
 h Maria Abrahamsdtr 1774
 d Stina Greta 1803
 s Abraham 1808
 s Johannes 1816
 s Anders Gustaf 1817

Soldat Nils Olofsson Blad 1779
 h Stina Magdalena Matsdtr 1780
 s Mathias 1807
 s Nils Petter 1810

s Johan	1812		d Emma Charlotta	1858
d Maja Helena	1815		s Jonas Petter	1869
d Anna Stina	1819			
s Erik Gustaf	1821		Bond. Johan Hansson Bolin	1833
s Olof	1822		h Anna Kristina Norberg	1838
s Anders	1823		hans far Hans Petter Bolin	1790
			hans mor Maja Stina Johansdtr	1800
Soldat Anders Olofsson Franck	1797		d Maria Sofia	1864
h Brutta Kajsa Rutström	1796		d Anna Augusta	1869
s Anders	1822		s Johannes	1872
s Per Olof	1824		d Selma Katarina	1874
d Katarina Margareta	1826		d Hulda Johanna	1875
s Johan	1827	d s å	samt två pigor	
samt tre pigor				
			Bond. Anders Persson	1799
Lotslärlingen Johan Petter Långström	1792		h Sofia Johanna Olofsdtr	
från Holmön			Tegman	1815
			s Peter	1847
SAMHÄLLET VÄXER , sjömän, lösdrivare, jordarrenda-			h Anna Magd. Andersdtr	1849
tor uppenbarar sig och soldaterna kallas fältjägare. Detta			s Anders	1850
uppenbaras i kyrkböckerna under åren 1869 till 1875.			h Kajsa Johanna Persdtr	1848
			s Anton	1871
Per Johanssons änka			s Adolf	1873
Britta Greta Mårtensdtr	1807		d Selma Johanna	1874
			s Per	1875
			samt två pigor	
Lotslärning Anders Pettersson	1828		Bond. Erik Andersson	1840
h Kajsa Fredrika Emanuelsdtr	1820		h Kajsa Sofia Andersdtr	1839
d Katarina Augusta	1865		d Kajsa Sofia	1863
d Sofia Johanna	1870		d Anna Erika	1866
			d Maria Kristina	1868
Arbetaren Jakob Mårtensson	1843		d Augusta Johanna	1871
h Maria Magdalena Persdtr	1841		samt tre pigor	
d Maria Margareta	1866			
d Anna Katarina	1869		Bond. Anders Andersson d y	1814
d Emma Kristina	1872		h Anna Stina Olofsdtr	1817
s Johan Anton	1875		s Olof	1848
			d Anna Magdalena	1849
F. Bruksegaren			s Anders	1851
Carl Wilhelm Wennberg	1817		d Maria Kristina	1858
h Helena Olofsdtr	1825			
s Oskar Wilhelm	1855		Bond. Anders Andersson d ä	1794
d Gabriella	1868		d Kristina Lotta	1854
s Johan	1869		d Agata Margareta	1857
			d Anna Kajsa	1850
Pig Signe Johanna Olofsdtr	1851		måg Erik Eriksson	1843
oå d Johanna Wilhelmina	1874		d Alma Charlotta	1873
			samt fem drängar och pigor.	
Bond. Jonas Jonsson	1823		Bond. Fredrik August Wikman	1832
h Anna Magdalena Johansdtr	1827		h Maria Magd. Persdtr	1824
d Anna Katarina	1850			
d Maja Stina	1851			
d Sofia Magdalena	1853			

Fattighjon Per Solman	1860	d Katarina Erika	1864
		d Anna Augusta	1857
Bond. Nils Petter Emanuelsson	1833	Torparen Jonas Norberg	1836
h Karolina Magd. Andersdtr	1842	h Anna Stina Kristiansdtr	1840
s Emanuel	1865	d Kajsa Johanna	1867 d 1874
d Karolina Sofia	1869	s Jonas	1869 d 1874
d Ida Margareta	1874	s Johannes	1871
samt två pigor		d Anna Matilda	1873 d 1874
		d Anna Matilda	1875
Bond.Olof Olofsson	1835	Strandfiskaren Johan Norberg	1813
h Katarina Berggren	1836	Lösdrivaren Anders Ivarsson Westerberg	1844
samt två pigor		Inhysing Jakob Israelsson Åström	1833
Per Perssons sterbhuss		h Barbro Greta Thomasdtr	1824
Arb. Erik Petter Persson	1826	hennes barn:	
h Anna Kajsa Gabrielsdtr	1828	s Per	1847
s Erik	1851	s Erik Emanuel	1850
s Anders	1853	s Katarina	1856
s Johannes	1859	bådas barn:	
d Anna Sofia	1862	d Emma Kristina	1862
		s Karl August	1864
Bond. Jonas Persson Brändström	1816	Torparen Nils Sjögrens Änka	
h Maja Greta Eriksdtr	1813	Lovisa Greta Persdtr	1802
fosterbarn		Arb. Nils Petter Sjögren	1840
Jonas Eriksson	1850	h Kajsa Sofia Jonsdtr	1831
F.d. Lotsällderman Johan Rönnblom	1797	s Nils Fredrik	1868
h Anna Stina Andersdtr	1793	s Jonas Petter	1870
Gårdsägare Samuel Larsson Burman	1811	Anders Francks Änka	
h Stina Carolina Berggren	1812	Brita Kajsa Rutström	1796
Förre Mästerlotsen		Inhys Stina Karolina Franck	1835
Carl Wilhelm Rönnblom	1817	oå d Katarina Kristina	1861
h Lotta Sofia Ersdtr	1820	Arbetare Johan Edvard Larsson	1841
d Maria Karolina	1846	h Maria Lovisa Franck	1840
s Karl Johan	1848	hennes oå d Maria Katarina	1861
d Anna Sofia	1849	s Nils Peter	1871
s Erik Gustaf	1851	bådas	
s Fredrik Emanuel	1854	d Kristina Johanna	1875
d Elina Augusta	1856	Arbeterskan Anna Lovisa Olofsdtr	1823
d Josefina Matilda	1857	Lotslärlingen Anders Pettersson	1828
Arb. Johan Adolf Emanuelsson	1841	h Kajsa Fredr. Emanuelsdtr	1830
h Margareta Kat. Larsdtr	1838	d Katarina Augusta	1865
d Katarina Sofia	1868	d Sofia Johanna	1870
d Maria Johanna	1871		
Gårdsägare Erik Gustaf Hedman	1835		
h Anna Lotta Johansdtr	1831		
d Matilda Charlotta	1857		
d Sofia Karolina	1862		

Arbetaren Erik Emanuel Jakobsson-Sandström	1850	hennes s Nils Petter bådas	1871
h Maria Lovisa Persdtr	1846	d Nanny Sofia	1874
d Maria Erika	1874	d Tekla Karolina	1875
Lösdrivaren Mårten Åkerlund	1818	Arbetaren Isak Persson	1832
h Maria Magd. Persdtr	1819	h Carolina Boman	1826
Strandfiskaren Erik Olofsson	1831	s Erik	1861
h Magd. Lotta Jonsdtr	1829	d Augusta Carolina	1870
s Olof	1855	Inhys Anna Magd. Söderberg	1811
d Anna Lotta	1857	Lösdrivaren Gustava Christina Persdtr	1833
s Erik	1859	s Johannes Holmlund	1865
Lösdriv. Sofia Jonsdtr	1837	Arbetaren Jonas Lundberg	1835
Torparen Nils Bergström	1834	h Sofia Kristina Emanuelsdtr	1836
h Anna Krist. Nilsdtr	1838	d Catarina Sofia	1862
s Nils	1864	s Johannes	1863
s Anders	1866	d Hulda Kristina	1866
d Augusta	1870	s Jonas Alfred	1870
d Alma Kristina	1874	s Carl Magnus	1872
Arbetaren Karl Erik Lind	1826	s August	1874
h Maja Lotta Hedman	1827	samt en piga	
henne s Adolf Jonas bådas barn	1846	Lösdrivaren Carl Erik Åberg	1841
s Carl Johan	1857	h Anna Kajsa Johansdtr	1840
d Anna Sofia	1862	s Carl Anton	1874
d Maria Matilda	1864	Inhyses Simon Mårtensson Winberg	1844
Strandfiskaren Nils Petter Boman	1840	fr Finland	
h Matilda Ch. Hedman	1857	h Maria Magd. Nystedt	1837
hans syster		d Maria Johanna	1871
Maria Hilma Boman	1857	d Anna Katarina	1874
Strandfiskaren Jon Olofssons Änka Greta Johanna Enrith	1830	Sjöman Nils Boberg	1850
s Jonas	1859	h Maria Krist. Berglund	1843
Jordarrendator Zackris Berggren	1828	Fältjägare Gabriel Berglund Franck	1820
h Kajsa Joh. Strömngren	1824	h Anna Lotta Bolin	1829
d Anna Kajsa	1852	s Nils Petter	1852
d Kristina Johanna	1855	d Anna Stina	1854
d Maria Carolina	1855	s Johan Gabriel	1858
d Sofia Helena	1857	s Jonas	1861
d Klara	1861	d Katarina Sofia	1866
Strandfiskaren Hans Bolin	1831	Fältjägare Peter Andersson Blad	1823
h Anna Dorotea Berglund	1817	h Anna Lovisa Olofsdtr	1828
Sjöman Johan Emil Martin	1859	s Per Anton	1853
h Anna Sofia Rönnblom	1849	d Maria Lovisa	1855
		d Anna Sofia	1857
		s Jonas	1860

DEN FORTSÄTTA UTVECKLINGEN i Obbola styrs nu till stor del av den kommande industrialiseringen från slutet av 1800-talet. Vi får en invandring till Obbola som trots en stor emigration till Nordamerika snabbt ökar befolkningstalet. Nästa stora befolkningsökning kommer i mitten av 1950-talet, då villa- och hyreshusbyggandet sätter fart och människor som har sitt arbete i Umeå bosätter sig i Obbola.

Carl Erik Nilsson

Källa: *Husförlängder Umeå landsförsamling 1722 - 1875.*

Om kortspel och annan liderlighet

– Ur Obbola byaordning från 1838

ÖVEN DET GAMLA samhället hade behov av lagar och regler som styrde tillvaron. Byordningen från 1838 speglar på sitt sätt den tidens behov av att styra den gemensamma verksamheten. Man märker också skillnader mellan jordägande bönder och övriga boende i byn, torpare, inhysesjon, förgångsmän och soldater. Intressant är också att studera § 18 som reglerar kraven på de förtroendevalda. **Om den förtroendevalde bröt mot lagarna skulle straffet vara dubbelt!**

Utdrag ur domboken från lagtima häradsrätts vårting med Umeå sockens tingslag den 28 april 1828:

Till bibehållande af ordning och skick, samt undvikande af rättegångar hafwa underskrefne Obbola Byamän förenadt sig om att upprätta och till fastställelse befordra följande byaordning.

§ 1. Älderman, jemte Twenne Bisittare tillsättes för ett eller flera år, alt som grannlaget sig därom förena – dock blifwer äldermansbestyret alltid en skyldighet, som kommer att utgöras å Tour efter wanlig ordning. Bisittarna, den förre årets älderman, och den andre därpå följande årets. Älderman vare skyldig, när han det nödigt finner eller därom påmint warder sammankalla grannlaget till Byastämman, som skall ske genom budhsedl eller Budkafwel hwarvid tillsäges dag och timma till sammanträdet, för att gemensamt med hwarandra öfwerlägga om det arbete de då wilja företaga, eller hwad det hälst wara må, denna Budkafle fortskaffas från gård till gård, den siste som denna Budkafle undfår ware skyldig wid sammanträdet, honom Äldermannen återställa. Försummar Äldermannen kallelsen utfärda böte Sexton skilling.

§ 2. Nedlägger någon Budkafven som af äldermannen utskickas och ej sjelv eller genom pålitelig person den ofördröjeligen fortskaffar, så att Byastämman hindras såwida alla icke fått kunskap derom böte Tjufyra skillingar.

§ 3. Bliver någon borta från Byastämman sedan upplyst bliwit budkafven gått och ej visar, antagligt eller Laga förfall böte åtta skillingar.

§ 4. På det var ock en må njuta fred och hägn bör alla gärdesgårdar omkring åkern, hållas i fullkomligt godt stånd, till hwilken ända nödigt är, att gärdesgårdssyn warder af grannarna höst och vår hållen afwen för Torpar och Inhusesman, hwarför noga böra efterses alla felaktigheter uppå hwar och ens gärdesgård, finnes den oduglig äger Äldermannen densamma nedriva och tillsäga ägaren att felaktigheten inom viss tid förbättra. Sker det ej inom föreskriven tid å fullkomligt stånd böte ägaren fyra skilling för hwarje famn han oduglig gärdesgård hafwer: sker ohägn emedlertid answare och därför: Äldermannen upprätte då allt hwad som felaktigt är på den försumliges bekostnad.

§ 5. Alla åkergrindor hwarest de behöfwas sedan de äro kwarjom och enom tilldelte, upprättas om wåren den tid äldermannen tillsäger i gott och försvarligt stånd och widmagtshålles, hwar som det försummar böte för hwarje grind Tjufyra skillingar, sker ohägn böte och därför efter Äldermannens skälige wårdering.

§ 6. De som färdas genom åkergrindor och ställa dem öppen efter sig böte första gången Sexton skillingar och sedan dubbelt, sker ohägn därigenom stände dessutom till ansvar som i föregående § sagts.

§ 7. Utlopps eller Laddiken hwilka dikar Synen eller Byamännen finner nödiga böra ständigt wedmagtshållas, på det att wattnet må därigenom få sitt fria och obehindrade awlopp, och där så skulle hända, att någon grannes enskilda ägor skulle mota denna dikning äro de förpliktade att sina ägor utan dröjsmål igenom dika, försummar någon eller eftersätter det, böte han en Riksdaler första gången och sedan dubbelt.

§ 8. Kjörande eller gående öwer andras åker eller ängesteg warder förbjuden warest det helst wara må, eller om någon kjörer eller går öfwer andras höbreyder för än han höet undan sig räfsar om nödvändigheten det fordrar, hwilken som däremot bryter som förbemynt är böte Sexton skillingar första gången och sedan dubbelt.

§ 9. Alla Broar som äro på allmänna Bysens vägar och äro delte grannarna emellan, samt Broarna, öfwer grovarna uti Åkern skall war och en riktigt och i gott stånd hålla, den som det icke gör sedan det af Åldermannen blifwit tillsagt böte första gången Åtta skillingar och sedan dubbelt och Åldermannen sätte då alt hwad felaktigt är på den försumliges bekostnad.

§ 10. Den som eftersätter sin skyldighet enär hans Tour kommer wid åkerns eller änges Wackning eller därom ej från sig bud utfärdar till den som sig i Tour kommer böte tolf skillingar första gången och sedan dubbelt.

§ 11. Inlåfwar eller insläpper någon annans kreatur å Byens samfälte ägor utan grannarnas bifall böte för hwarje kreatur Twå Riksdaler och skadan åter.

§ 12. Om wåren och hösten insläppes inga kreatur på åkren fören Åldermannen och Bisittarna därtill gifwit tillstånd, den däremot bryter böte En Riksdaler första gången och sedan dubbelt.

§ 13. Ingen må Inhysesshjon eller annat Folk på sina ägor intaga, annat än grannarna gemensamt gifwit bifall därtill, gör någon detta han böte Tre Riksdaler och vare ändå förbunden att slika personer bortskaffa om Byamännen sådant begära och påstå.

§ 14. Ingen Torpare eller Inhysesshjon, må få nyttja bete för Boskapen hwarken å åker eller äng, det dette öfwerträder böte första gången En Riksdaler och sedan dubbelt.

§ 15. Ingen må på Sön eller Helgedagar hysa annans Barn eller Tjänstehjon som öfwar kortspel och andom liderligheter, den därmed befinnes böte första gången tjugufyra Skillingar och sedan dubbelt.

§ 16. Ingen må wara tillåten tjudra häst på annars ägor i Byaåkern på hwilket stäle som helst vid En Riksdalers plikt.

§ 17. Alla böter som äro efter denna Byaordning utsatte äga Besittarna efter Åldermannens gottfinnande magt att af dem brottslige uttaga och der den som till böter förfallen är skulle vägra dem genast betala hawa de magt att af den brottslige taga i pant i hwad de hälst instunda och lägga den gensträvige wiss tid föra inom hwilken han densamma igenlösa må. Försummar han det warde Panten till den mästbjudande försåld, grannarna emellan och öfwerstiger Pantens värde mera än böterna är återställes resten ägaren tillhanda. Skulle någon wara så obetänkt att under en sådan förrättning med oanständige ord eller hugg och slag överfalla den som denna utmätning förrätta, böte han Sex Riksdaler utom laga ansvar.

§ 18. Åldermannen och Besittningsmännen äro skyldig böta dubbelt emot wad de borde utpanta därest de icke fullgöra sin skyldighet: samt ärsätta granarna all skada som inträffar granarna genom deras lama åtgjörd och eftersynt: men i det ställe äger Ålderman och Bisittarna av Byalaget full myndighet och wördnad att såsom Byamännens far wara: och förbryter sig någon emot den aktning de är en sådan skyldig böte från En till Fem Riksdaler efter Åldermannens och Bisittarens godtfinnande.

§ 19. Om någon försäljer eller bortarrenderar någon wed af wår bys skog utan Byamännens samfäldta tillstånd är förfallen till Twå Riksdalers plikt för hwarje lass utom laga ansvar.

§ 20. Den som hafwer någon hund lös emellan den 18de Maji om Wåren och den 24de October om Hösten vare förfallen till plikt En Riksdaler första gången och sedan dubbelt utom laga ansvar.

§ 21. Hwar och en bör hålla och bortröja skog från sin åker när han af Åldermannen därom blifwer tillsagt: försummar han det böte Åtta Skillingar första gången och sedan dubbelt: Åldermannen låte då avrödja skogen på den försumliges bekostnad.

§ 22. Hafwer någon okynnes få bör han det i förwar taga när han af Åldermannen därom blifwer tillsagt: försummar någon

att taga sådana kreatur i förvaring efter tillsägelsen böte Åtta Skillingar första gången och sedan dubbelt, gälda ock den skada som därigenom förorsakas efter Åldermannens och Bisittarens värdering och gottfinnande.

§ 23. Ingen alls hvarken hemmansägare Torpare eller Inhysemän må äga rättighet att utsläppa Getkreatur sedan barmark blifwer om våren. Och till dess hö och åkersåde blifwit inbärgadt om hösten utan att wallhjon dem medföljer, den som detta öwerträder böte första gången Aderton Skillingar och sedan dubbelt: sker därav skada gällde och den eftersom grannarna den skäligt värderar.

§ 24. På fyra års tid förbjudes att ingen av hemmansägarna Torparna och Inhysemän få till wedbrand begagna annat än vindfällen och törra träd: den som befinnes hugga ett friskt träd till bränsle böte Åtta Skillingar för hwarje lass: under denna tid äger hwar hemmansägare rättigheter att till Bastuved hugga Tio lass rå björkved: hugges mera böte den Tolv skillingar för hwarje lass som öfverträdes: och Torpare får till samma ändamål hugga Fem lass: hugga de mera böte de likaledes Tolv Skillingar för hwarje lass det beträffas.

§ 25. Ingen Torpare eller Inhysemän får å Byaskogen hugga någon annan wed eller wirke aw hwad sort som helst utan att därtill aw Hemmansägarena gemensamt anhålla om tillstånd: öwerträdes detta böte den brottslige första gången En Riksdaler och sedan dubbelt.

§ 26. Alla hemmaninnehafware afsäga sig att nyttja lövhässjor i skogen utan det löw de bärga skall i lador inläggas, ej heller nedhugga något löwträd förrän tillstånd lämnas av skatteägarena, den som bryter däremot han böte En Riksdaler första gången och sedan dubbelt.

§ 27. Ej må Torpare Inhyshjon Förgångsman eller Soldat äga någon rätt till näfwerfläxning, bryter någon däremot böte första gången Två Riksdaler och sedan dubbelt.

§ 28. Avloppsdiiken genom samfält skatteåker som tager sin början wid hafssjön och slutar gentemot nyåkern böra Byamännen efter samfält skatt uptaga och vidmagt hålla så ofta grannarna finner det nödigt wara, warwid bör inställa sig fullt

giltiga personer. Brister någon häruti böte första gången Tjugufem Skillingar och sedan dubbelt och äger Åldermannen att wärkställa arbetet på den försumliges bekostnad.

§ 29. Ingen hemmansägare i byn äger sig till biträde medhafwa någon Torpare Inhyshjon Förgångsman eller Soldat wid fiskefångsten inom skjergål för vårt land och strand med enar dräkt och skjälmat bryter någon däremot böte första gången Tre Riksdaler och sedan dubbelt.

§ 30. Ingen av grannarna ware tillåten att mellan den 18de maj om våren och den 24 October om hösten å Byns samfälta ägor uppsätta flakar och slagjärn samt utsätta snaror, bryter någon däremot böte Twå Riksdaler och gælde all den skada som därigenom förorsakats.

§ 31. Alla utgående böter äro räknade att utgå i Banko och inlämnas uti Bya Cassa, då hwarje år de med öwriga Byspenningar grannarna emellan fördelas.

Sålunda hafwa wi underskrewne Obbola Byamän öfwerenskommit och i detta ämnet uti samfält Byastämman i dag beslutat med anhållan hos Wällofl. HäradsRätten om stadsfästelse härå, till säkerhet för framtida efterlefnad.

Undertecknade förbinder sig med uppfyllande av förestående Byaordning:

hwarföre till större säkerhet, wi med våra namns undersättande bekräftas.

Pehr Johansson Anders Berggren Jon Brändströms Enka
Anders Stadig (X) Pehr Jonsson (X)

Wittna
F.G. Moreus D.J. Holmberg

Carl Erik Nilsson

Anm: (X) = bomärke
Källa: Avskrift ur byaskinet.

När stadsborna flyttade ut till Obbola

– dokumenterat av Lars Widding

NÄR SKOLAN HADE SLUTAT var det slut på lugnet. Då var det sommar och då kom de, ume-familjerna som skulle bo i Obbola under sommaren. Då hyrde de in sig i gårdarna medan obbolaborna själva många gånger flyttade ut till bagarstugorna. Det var societeten med sitt tjänstefolk som kom. Från lasarettet läkarna Brynolf Fromm, Evert Schildt och regementsläkaren PG Lundgren, från skolans värld rektor Helge Granfeldt vid högre allmänna läroverket, gymnastikläraren, kaptenen och sedermera majoren Axel Wästfeldt, adjunkten sedermera lektorn Wilhelm Fischer, båda från samma lärosäte. Där fanns konsul Carl-Axel Widding, militärerna Birger Roos och Birger Tillberg, fabrikören Arne Unander-Scharin, jägmästaren Wikström, apotekaren Hugo Linder, polisen Karl Lilja och många fler.

Häradsskrivare Gustaf Boström tillhörde också denna skara men han skulle ganska snart komma att bygga ett eget sommarställe borta i Granskärviken. Även tandläkare Edvin Porad byggde eget sommarställe längre norrut i samma vik.

Det här sättet att lämna staden hade börjat redan före 1920. På den tiden hyrde exempelvis familjen Öhman. Lars Widdings morföräldrar, uppe på Väntberget. Hustrun, tjänstefolk och barn vistades där hela sommaren och på lördagkvällen kom mannen ut med ångbåt och då blev det fest med vänner på Grogghällan som Väntberget kallades sommargästerna emellan. Fabrikören Unander-Scharin som vid 20-talets början – bodde hos Bobergs på Byvägen satte upp en sommarveranda med tak där familjen tog emot sina gäster medan byborna nyfiket betraktade spektaklet.

Familjernas vistelse varade i princip hela sommarlovet. Sängkläder, ibland t.o.m. sängar, förråd, kläder, osv

transporterades ut med någon av ångbåtarna Dunker, Svanen eller Uman som lade till vid ångbåtsbryggan i Byviken. När sedan bron vid Bergön blev klar 1923 blev det lastbilstransport. För barnen började nu en paradisk tillvaro. Man var många, man lekte med byns egna barn och ungdomar, spelade fotboll, idrottade och badade nere i Bredviken. Dessförinnan hade man köpt bröd på Fahlers bageri mitt emot Obbolavägen 43, för att ha som tilltugg till saften. De större barnen fick ofta följa med värdfolket ut på slätten, räfsa, hässa, trampa hö i ladorna. De lite äldre ungdomarna deltog i danserna ute på dansbanan i Bredviken, där Kjell-Rune Sjöström spelade och flickorna från verket och byn mötte stadsungdomen.

Om barnen och ungdomarna umgicks utan större problem så gällde knappast det förhållandet mellan de vuxna. Sommargästerna umgicks med varandra och hade sina egna fester. Ofta kände man ju varandra från staden och man fortsatte bara samvaron här ute.

Det är det här sommarboendet med sina minnen och upplevelser som umesonen och författaren Lars Widding sedan, med författarens rätt att fabulera, använder sig av, framför allt i boken **Sista sommarlovet**, och i roman-sviten om Umeå, **Pigan och härligheten, Herrskapet och evigheten, Länge sen förbi** och **Då tystnar sången**.

I den första boken är han försiktig med att prata klartext. Han säger själv i ett brev till förlaget att han "tagit miljön direkt från verkligheten, men människorna som uppför sitt spel i sommarljuset därute vid havet är så förklädda att ingen längre kan identifieras eller kännas igen". Obbola kallas redan då Västerfjärd men övriga namn har ändrats.

Familjen Widding ägde vid den här tiden ett hus som låg där nuvarande Obbolavägen 55 är, dvs strax ovanför

Byvikens fiskehamn, alldeles ovanför havet. "Det började egentligen femtio meter nedanför deras egen stuga. Först en liten sluttande backe ned mot en smal byväg, så de grå sjöbodarna och bryggorna och havet. Ett par hundra meter ut i byviken låg ett gammalt vrak – det kunde han inte se härifrån, hustaken skymde – och sedan kom Hilletskär och långt borta i horisonten fyren med dess rödvita torn. Någon skärgård fanns här inte... Där borta vid fyren dök annars alltid trämassebåtarna upp, försvann bakom Hilletskär och ångade sedan in mot den breda älvsmyningen".

Han skriver vidare om "verket" och dess höga skorsten, som man t.o.m. kunde se från stan i klart väder "Lukta sig till den kunde man på ännu längre avstånd. Det var en sulfidfabrik och röken doftade dynga och lort".

Han berättar på ett annat ställe vidare om området kring sjöbodarna. "I backen upp mot byn hängde strömmingsnäten på tork på höga stolpar. Fiskfjällen satt änu kvar i maskorna och glimrade i solen i en gulgrön färg. Ett stycke från näten låg de stora sälbåtarna uppdragna och luktade tjära, som aldrig torkade. De låg uppochnedvända och kölarna sträckte sig i halsbrytande bågar. Solen lyste på dem och de kastade dovt blå skuggor i gröngräset, mörkare och blåare än skuggorna på de skrovliga stenhällarna, som här och var tittade upp med naket ansikte".

Fru Rosenberg, mor till Alf, som är bokens huvudperson är på väg till Konsum, passerar fyra röda bondgårdar och "halvvägs framme cyklar en man om henne. Han lyfte på hatten, grinade upp sig och stannade. Det var folkskolläraren i byn. Magister Forsberg. Kring de femtio, bar stora goggles och satt i byarådet, skrev "Brev från Västerfjärden" till Norrlands-kuriren och hade en snabbgående motorbåt". Folkskolläraren målar också tavlor. Och bakom Konsum håller expediten Lennart Gran upp bensin i lotsarnas damejeanner.

Den här sommaren upplever Alf den första kärleken med Kally, pastorns dotter. "Kally och Alf gick ner till dansbanan vid åttatiden. Den låg vid ett sandtag på väg till de fina sandstränderna, där söndagsturisterna brukade bada. En bäck rann förbi och en gammal övergiven kvarn med vattenhjul låg

alldeles intill. Den var nu omäändrad till läskedrycksstånd och var det enda arrangemanget förutom själva dansbanan, där ett band, som kallade sig "Bröderna Brothers" och som bestod av en gitarr, en fiol, ett dragspel och en trumpet, satt och spelade de senaste schlagererna".

I romansviten om Umeå har Lars Widding blivit säkrare, vågare skriva mer i klartext, de geografiska namnen kommer i klartext och han förändrar inte mer i miljöbeskrivningen än att en gammal obbolabo inte har några svårigheter att känna igen sig.

I **Herrskapet och evigheten** berättar han han bl a om den stora olympiaden som skulle hållas i Obbola jämsides med den mer omskrivna i Berlin. Vi är alltså framme vid 1936. Ledare för det mesta i verksamheten är Ville Sandin, han som nio år senare skulle komma att döda sin mor med en köttyxa.

Kopplingen till Tyskland och nazismen är tydlig. "Man hann också leka Tyskland mot Polen, varvid polackerna utgjordes av den flock kor, som frampå eftermiddagarna brukade samlas efter skogsbetet nere vid strandängarna bortom sjöbodarna. Under fältropet "Hajl Hitler" jagade de tappra, oförvägna tyskarna de feiga polackerna framför sig till dess de svartbrokiga skurkarna hals över huvud störtade in i Lillskogen, där de förmodligen dukade under för den rättvisa saken.

För övrigt var Adolf Hitler – på förslag av den påhittige Ville – själv närvarande under hela den Västerfjärdiska Olympiaden, precis som i Berlin. Den händige hantverkaren Ville hade gjort en två meter hög halmdocka, som man knäppt en lång läderrock på (läderrocken hade en gång tillhört hans farfar, mannen med fabriker i Baku, och använts av denne på den tiden då han åkt i öppen bil i Alperna). Själva ansiktet var av papp, ritat av storebror Fronder. Speciellt bra hade Storebror lyckats med den svarta mustaschen och den sneda luggen i pannan. På huvudet hade man satt salig major Sullivans urgamla KSSS-mössa med skärm och allt. Tack vare ett sinnrikt arrangemang med en käpp och ett snöre kunde man få den mäktige rikskanslern att höja den högra armen till den nordiska rasens hälsning".

De flesta tävlingarna ägde rum nere på strandängen men löpningarna skedde på Obbolavägen, där nytt världsrekord sattes "på sträckan Brändströms gårdsgårdsstätta – bussgaraget dass, tid 22 sekunder blankt, knäppt av Lillebror Fronder i många vittnens närvaro. Det var rent otroligt och Hitler sträckte upp armen stup i ett".

Allt gick väl inte helt friktionsfritt under olympiaden. Obbola var inte den bästa miljön för dessa nazipåhitt. "En ung arbetare från Verket råkade komma cyklande förbi på byvägen just som diskusfinalen avgjordes i hästhagen. Han stannade cykeln och visade alls ingen vördnad för rikskanslern utan spottade på honom i stället och vräkte ikull honom med en rak vänster. Sedan cyklade han därifrån under ropet "Jävla herrskapsskit, jävla nazistlöss".

I **Länge sen förbi**, den tredje delen i småstadskrönikan gör Eva Rydén och Valter Lewin en vinterutflykt tillsammans.

"...Tidigt på morgonen tog de bussen de knappa två milen till Västerfjärd, den lilla fiskebyn ute vid havet, där patron hade sitt sommarställe". För att det inte skulle vara utkylt "hade Eva Karin dagen innan ringt till fiskaren och småbonden Manuelsson – grannen som alltid höll ett vakande öga på patrons gamla västerbottensgård – och bett denne elda upp i kakelugnarna på nedre botten....Himlen stod blek och klar och sköt kvastar av ljus över Fjärdgrundens fyr långt borta vid horisonten. Och hela havet lyste i bländande vitt...De åkte förbi bussgaraget, förbi den övergivna skvaltkvarnen och följde ett spår som ringlade sig ut mot badviken och de två öarna som kallades för Klubbarna... Här ute hade fiskarna gillrat sina ståndkrokar och spåren ledde från ishåll till ishåll".

I sista delen **Då tystnar sången**, finns en sommarbeskrivning av Obbola, fortfarande kallat Västerfjärd:

"Han cyklade ut till Västerfjärd, fiskebyn i yttersta kustbandet, där han tillbringat de flesta somrarna så långt tillbaka han kunde minnas. Det var sjutton kilometer dit längs en smal ringlande grusväg med mötesplatser för var femhundra meter. Och allt var sig likt: granskogen med sina mossiga stenar,

dikesrenen med smultronen i blom, bron över det smala sundet där man kunde se fabrikksskorstenarna i Sandvik, Holmsund och Obbolaverket sticka upp med bolmande rök bortom den taggiga skogshorisonten.

Och där låg men ens den hukande lilla byn med sina syrenbersåer och timrade bondgårdar, med sina spetsiga staket och gröna gårdsgårdar och hagar och fähusbackar och raden av uråldriga sjöbodrar, som trängdes längs hela viken och som tycktes ta stöd av varandra.

Solen slog gnistor i havet, långt bortom fyren hägrade några öar, måsarna skrek och korna råmade.

Men var fanns alla människor?

Han cyklade hela bygatan fram till ångbåtsbryggan utan att se en levande själ.

Men så dök de långsamt upp en efter en; gamle bonden Brändström på flakvagn, med tömmarna i handen och den bruna nordsvenska hästen Une tryggt lunkande mellan skaklarna, fiskargumman Eriksson ösande en eka vid sin brygga, några stojande herrskapsungar ute på en timmerflotte och en sommarnöjesmamma, som stod i fönstret i Åmanska bondgården och ropade att de fick inte ge sig ut på djupt vatten".

Han går in på Kooperativa, som nu är nerlagt. När han köpt sig en Pommac går han ut och säter sig i dikeskanten mitt emot handelsboden och tänker tillbaka

"...att i den här byn hade herrskapen bott på sommarnöje alltsedan sekelskiftets dagar och kanske tidigare ändå. Här hade en gång hans morfar och mormor kryssat sig fram mellan koplättarna på bygatan och deras föräldrar före dem. Och här hade han lärt sig livets väsentligheter, ofta under ledning av kovaktaren Johan Baldebar, som varit den förste att berätta för honom varför man gick med kvigan till tjuren".

Det var förresten mycket nära att dessa sommarlov ute i Obbola skulle ha slutat med en katastrof för Lars Widding. En sommardag, Lars är inte gammal och kan inte simma, sitter han tillsammans med en kamrat, Ivan Eriksson, på ångbåtsbryggan i Bredviken. Man metar. Med i sällskapet är också Lars lillebror Hans, strängt för bjuden att gå ner till bryggan utan sällskap av vuxna. I ivern att se lutar sig Lars för långt fram och faller ner i det djupa vattnet. Kamraten är dock rådig, sträcker ner sitt metspö till den vilt

sprattlande Lars, som tar tag i hamstråt. Pojkarnas för-
tvivlade skrik hörs av David Brändström, som befinner
sig i en båt och kommer till undsättning. Allt slutar lyck-
ligt. Lars har fått en mängd kallsupar, Ivan får Carnegie-
medalj för rådigt ingripande och Hans får ett kok stryk
för olydnad.

Med det är en annan historia.

Carl Erik Nilsson

Källor:

Lars Widding: *Sista sommarlovet*. Första upplagan 1952
under titeln *Oroa icke kärleken*.

Pigan och härligheten.

Herrskapet och evigheten.

Länge sen förbi.

Då tystnar sången. (1978 - 1981).

Obbola Hembygdsförening tackar följande företag och organisationer för deras stöd till utgivningen av detta nummer av
OBbola krönika:

Bysamfälligheten i Obbola, Nätet, Bergners Bil AB, Bygg & Miljö, BYMED AB, Ebbs Krog, Fama Maskin, Konsum Obbola,
LBG:s Åkeri, Mats Bygg, Rosenius Bygg AB, SCA Packaging Obbola AB.